

Nr 59

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående anslag för budgetåret 1962/63 till journalistutbildning; given Stockholms slott den 9 februari 1962.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF

Ragnar Edenman

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen beröres inledningsvis vissa frågor, som sammanhänger med utvecklingstendenserna på humanisternas arbetsmarknad. Bl. a. förordas viss försöksverksamhet med tvåårig högre sekreterarutbildning i Lund.

På grundval av förslag av kommittén för nya utbildningsvägar vid de filosofiska fakulteterna förordas anordnande i statlig regi av dels högre journalistutbildning — omfattande fyra akademiska betyg, sex månaders praktiktjänstgöring samt en ettårig institutsutbildning — dels journalistutbildning för personer med studentexamen som grund. Två statliga journalistinstitut, ett i Stockholm och ett i Göteborg, föreslås inrättade den 1 juli 1962. Utbildningskapaciteten bör vid vart och ett av instituten bli ungefär 30 studerande på studentlinje och 30 på akademikerlinje.

Till driftkostnader för de båda instituten under budgetåret 1962/63 äskas sammanlagt omkring 460 000 kr.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 9 februari 1962.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden NILSSON, STRÄNG, ANDERSSON, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, JOHANSSON, AF GEIJERSTAM, HERMANSSON, HOLM-QVIST.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Edenman, anmäler — efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter — fråga angående *anslag för budgetåret 1962/63 till högre journalistutbildning* och anför därvid följande.

I årets statsverksproposition, bilagan 10, ecklesiastikdepartementet, har Kungl. Maj:t på min hemställan under punkten 220 föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1962/63 beräkna till Högre journalistutbildning ett förslagsanslag av 460 000 kr.

Sedan detta ärende numera färdigberetts, får jag ånyo anmäla detsamma.

I. Inledning

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 3 juni 1960 tillkallade chefen för ecklesiastikdepartementet samma dag åtta sakkunniga för att verkställa närmare utredningar och successivt avgiva förslag angående anordnande av nya former för utbildning helt eller delvis inom filosofisk fakultet.

Utredningen¹ antog benämningen *kommittén för nya utbildningsvägar vid de filosofiska fakulteterna*. Som första led i sitt arbete har kommittén den 1 juni 1961 avgivit betänkande angående »Akademisk sekreterarutbildning» (stencilerat).

Över betänkandet har, efter remiss, utlåtanden avgivits av kanslern för rikets universitet efter hörande av vederbörande universitets- och högskolemyndigheter, skolöverstyrelsen, överstyrelsen för yrkesutbildning, arbetsmarknadsstyrelsen, gymnasieutredningen, studiesociala utredningen, socionomutbildningskommittén, överståthållarämbetet, länsstyrelsen i Malmöhus län samt länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län. Till överståthållarämbetets och berörda länssty-

¹ Rektorn vid universitetet i Uppsala, professorn därstädes T. Segerstedt, ordförande, direktören F. Haldén, civilingenjören G. A. Hambraeus, ombudsmannen H. Håkansson, filosofie kandidaten A. Högström, t. f. byrådirektören H. Å. Karlström, numera byråchefen P.-E. Rönquist och rektorn B. Zachrisson.

relser utlåtanden har fogats yttranden från vederbörande kommunala myndigheter.

Vidare har vissa organisationer och sammanslutningar m. m. beretts tillfälle att yttra sig över betänkandet. Med anledning härav har yttranden avgivits av Sveriges industriförbund, Sveriges allmänna exportförening, Kooperativa förbundet, Skånes handelskammare, Handelskammaren i Göteborg, Handelskammaren i Gefle, Sveriges grossistförbund, Svenska bankföreningen, Svenska försäkringsbolags riksförbund, Sveriges redareförening, Svenska landskommunernas förbund, Svenska landstingsförbundet, Svenska stadsförbundet, Svenska arbetsgivareföreningen, Handelsn arbetsgivareorganisation, Tjänstemännens centralorganisation (TCO), Sveriges akademikers centralorganisation (SACO), Sveriges förenade studentkårer (SFS), direktionen för handelshögskolan i Stockholm, Hermods korrespondensinstitut samt NKI-skolan.

Som ett andra led i utredningsarbetet har kommittén den 12 juli 1961 avgivit betänkande angående »Högre journalist- och reklamutbildning» (stencilerat). Till betänkandet har fogats ett särskilt yttrande av ledamöterna Håkansson och Högström.

Över sistnämnda betänkande har, efter remiss, utlåtanden avgivits av statskontoret, riksrevisionsverket, kanslern för rikets universitet efter hörande av vederbörande universitets- och högskolemyndigheter, överstyrelsen för yrkesutbildning, arbetsmarknadsstyrelsen, byggnadsstyrelsen, statens konsumentråd, statens institut för konsumentfrågor, 1955 års universitetsutredning, studie-sociala utredningen samt socionomutbildningskommittén.

Vidare har vissa organisationer och sammanslutningar m. m. beretts tillfälle att yttra sig över betänkandet. Med anledning härav har yttranden avgivits av Tidningarnas arbetsgivareförening, Svenska bankföreningen, Svenska försäkringsbolags riksförbund, Tjänstemännens centralorganisation (TCO), Sveriges akademikers centralorganisation (SACO), Svenska journalistförbundet, Sveriges förenade studentkårer (SFS), Journalistinstitutet, Institutet för högre reklamutbildning, Grafiska institutet, direktionen för handelshögskolan i Stockholm, Svenska tidningsutgivareföreningen, Svenska försäljnings- och reklamförbundet, Annonsbyråernas förening, Svenska annonsörers förening, Kooperativa förbundet, Sveriges allmänna exportförening, Stockholms handelskammare, Skånes handelskammare samt Sveriges public relations förening.

II. Riktlinjer och förslag m. m. rörande differentierad humanistutbildning

Bakgrunden till kommitténs förslag

Till grund för kommitténs uppdrag har legat vissa *allmänna riktlinjer*, som redovisats i en departementspromemoria av den 3 juni 1960. Här om anför kommittén i huvudsak följande.

I departementspromemorian hänvisas inledningsvis till 1955 års universitetsutrednings betänkande »Universitet och högskolor i 1960-talets samhälle» (SOU 1959: 45), i vilket antalet yrkesverksamma och yrkessökande humanister anges komma att öka från ca 11 000 år 1959 till 27 000 år 1975. I anslutning till universitetsutredningens sålunda gjorda uttalande anförde chefen för ecklesiastikdepartementet i propositionen 1960: 119 angående riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor att han — med tanke på att läraryrket nu sysselsätter ca 7 000 personer med humanistisk utbildning — fann det förståeligt, att utredningen ställt sig tveksam till samhällets möjligheter att om 15 år erbjuda fullgoda arbetsuppgifter åt 27 000 humanister. Departementschefen ville dock icke på nuvarande stadium förorda inträdesspärren vid de humanistiska fakulteterna bl. a. med tanke på det bestämda allmänna motståndet häremot, ett motstånd, som skulle kunna tolkas så, att man anser, att det i framtiden kommer att finnas betydligt vidgade möjligheter för humanister att få lämpliga arbetsuppgifter utanför lärarbanan.

Universitetsutredningen anger i nämnda betänkande en rad yrkesområden, där det borde finnas möjligheter för humanister att göra sig gällande. Listan upptar följande: personalmän, utbildningsledare, reklammän, public relationmän, försäljare, försäljnings- och reklampsykologer, bibliotekarier, kvalificerade sekreterare, korrespondenter, översättare och journalister.

I anslutning till förslag av universitetsutredningen uppdrogs åt kommittén att i nära samarbete med arbetsmarknadsstyrelsen söka bedöma arbetsmarknadens möjligheter att i framtiden tillgodogöra sig arbetskraft med någon form av humanistisk utbildning. På grundval av dessa bedömningar borde kommittén utarbeta lämpliga kombinationer av ämnen och kurser samt förslag till plan över studiegången för vart och ett av de yrken eller yrkesområden, som upptas till behandling. Med hänsyn till det starka önskemålet att snabbt få till stånd sådana nya, till arbetsmarknadens krav bättre anpassade kurser och studievägar, borde kommittén, sedan den fått en första överblick över det omfattande problemkomplexet, successivt framlägga sina förslag.

Vid anmälan av frågan om anslag till extra utgifter vid universitet och högskolor för budgetåret 1961/62 (prop. 1961: 1 VIII ht, s. 558 ff.) underströk chefen för ecklesiastikdepartementet med anledning av en framställning från ifrågasvarande kommitté den 30 september 1960, att försök med *olika former av differentierad humanistutbildning* borde påbörjas snarast möjligt, samt uttalade i övrigt bl. a., att det finge ankomma på Kungl. Maj:t att besluta om vilka åtgärder, som borde vidtagas i syfte att under budgetåret 1961/62 anordna försöksverksamhet med nya former av utbildning helt eller delvis inom filosofisk fakultet. Riksdagen godkände de sålunda uppdragna riktlinjerna för verksamheten (SU 57, Rskr 179).

Kommittén har sedermera i skrivelse den 11 april 1961 framhållit, att kommittén genom överläggningar med representanter för olika grenar av näringslivet kommit till den uppfattningen, att man i större utsträckning än hittills måste åstadkomma differentierade studiekurser i moderna språk. Dessa alternativa kurser, vilka avsågs bli likvärdiga med standardkurserna i vederbörande ämnen, borde enligt kommitténs uppfattning vara av väsentligt värde vid utbildningen

av exempelvis kvalificerad sekreterarpersonal, reklammän, journalister, bibliotekarier och översättare.

Genom beslut den 16 juni 1961 har Kungl. Maj:t föreskrivit bl. a., att under läsåret 1961/62 skall vid universiteten i Uppsala och Stockholm — i huvudsaklig anslutning till vad kommittén i nyssnämnda skrivelse föreslagit — försöksvis anordnas alternativa studiekurser för betygsgraderna Godkänd och Med beröm godkänd (i filosofisk ämbetsexamen och filosofie kandidatexamen) i ämnena franska språket, spanska språket, italienska språket och, inom examensämnet slaviska språk, i ryska språket samt vid universitetet i Stockholm jämväl i portugisiska språket.

Universitetskanslern har med skrivelse den 31 oktober 1961 till ecklesiastikdepartementet avgivit redogörelse för ifrågavarande försöksverksamhet. Av redogörelsen framgår, att försöksverksamhet med differentierade studiekurser under läsåret 1961/62 — förutom i de föreskrivna ämnena — anordnas vid universitetet i Uppsala i ämnena engelska språket, nordiska språk och tyska språket, vid universitetet i Lund i ämnet ryska språket, vid universitetet i Göteborg i ämnet spanska språket samt vid universitetet i Stockholm i ämnet tyska språket. Kanslern framhåller, att vissa uppgifter, främst det stora antalet deltagare i alternativkurserna i engelska språket i Uppsala — 49 studerande under höstterminen 1961 — tyder på att en förstärkning av stödåtgärderna för försöksverksamheten är motiverad.

I propositionen 1961:82 angående handelsgymnasiutbildningen samt anslag för budgetåret 1961/62 till de statsunderstödda handelsgymnasierna framlades ett förslag om *anordnande försöksvis av en akademisk sekreterarutbildning* i samverkan mellan universitetet i Uppsala och Uppsala stads handelsgymnasium. Förslaget, som redovisats av en kommitté, tillsatt av stadsfullmäktige i Uppsala, avsåg en kombination av viss akademisk utbildning och den handelsgymnasiutbildning, som meddelas vid den ettåriga fackkursen. I propositionen förordades, att eventuella merkostnader för handelsgymnasiets huvudman, orsakade av ifrågavarande utbildning, skulle bestridas av statsmedel. Därvid åsyftades merkostnader för inrättande av parallellavdelning för enbart den kombinerade utbildningen. För dylik avdelning borde statsbidrag utgå med 100 % — i stället för 78 % — av bidragsunderlaget. Riksdagen godkände förslaget (SU 110, Rskr 279).

Kommitténs förslag

Kommittén för nya utbildningsvägar vid de filosofiska fakulteterna har i sitt första betänkande, om *akademisk sekreterarutbildning*, föreslagit en ny utbildningsväg utformad med hänsyn till främst näringslivets behov av kvalificerad sekreterarpersonal. Utbildningen skall enligt förslaget omfatta fyra akademiska betyg, en ettårig fackkurs vid handelsgymnasium samt minst fyra månaders praktiktjänstgöring. Kommittén har föreslagit, att ifrågavarande sekreterarut-

bildning skall ske på två linjer, den ena med språklig, den andra med samhällsvetenskaplig inriktning. Det har förutsatts, att de akademiska studierna i bl. a. moderna språk skall ske enligt differentierade studiekurser. Enligt kommitténs uppfattning är det önskvärt, att akademisk sekreterarutbildning snarast möjligt kommer till stånd på alla universitetsorter. Till handelsgymnasier eller motsvarande utbildningsanstalter, där särskild fackkurs för den akademiska sekreterarutbildningen anordnas, bör enligt kommittén statsbidrag beviljas enligt samma grunder som godtagits beträffande den vid Uppsala stads handelsgymnasium anordnade utbildningen.

I sitt andra betänkande avseende *högre journalist- och reklamutbildning*, har kommittén framlagt förslag om viss akademisk utbildning av journalister och reklammän. Kommitténs förslag rörande *högre journalistutbildning*, för vilket närmare redogörelse kommer att lämnas i det följande, innebär bl. a., att det befintliga journalistinstitutet i Stockholm förstatligas och ställes under överinseende av kanslern för rikets universitet samt att ett nytt journalistinstitut inrättas i Göteborg. Vid instituten skall utbildning meddelas på dels studentlinje, dels akademikerlinje, varvid i stort sett samma ettåriga kursplan skall tillämpas för båda linjerna. Stockholmsinstitutet föreslås få en utbildningskapacitet av 30 studerande på vardera linjen, medan göteborgsinstitutet förordas erhålla 15 utbildningsplatser på vardera linjen. Före påbörjande av institutsutbildningen skall studerande på akademikerlinje ha avlagt fyra akademiska betyg, varav två i ämnet statskunskap, samt ha fullgjort minst sex månaders praktiktjänstgöring.

I fråga om den *högre reklamutbildningen* har kommittén föreslagit, att det befintliga institutet för högre reklamutbildning i Stockholm förstatligas och ställes under universitetskanslerns tillsyn, att ett nytt reklaminstitut inrättas i Göteborg samt att principbeslut fattas om ett tredje reklaminstitut, förlagt till Uppsala. Utbildningen vid instituten skall enligt förslaget ske på dels studentlinje, dels akademikerlinje. Studerandeantalet har för vart och ett av de tre instituten föreslagits bli 30 på studentlinjen och 30 på akademikerlinjen, dvs. sammanlagt 180. Enligt kommittén skall i huvudsak samma ettåriga kursplan gälla för båda institutlinjerna. Studerande på akademikerlinje skall före påbörjande av institutsutbildningen ha avlagt fyra akademiska betyg, varav två i ämnet företagsekonomi, samt ha fullgjort minst åtta månaders praktikanttjänstgöring.

Yttranden

Vissa allmänna synpunkter rörande balansproblemen inför ett befarat humanistöverskott framföres av bl. a. TCO, som anser, att det arbete som utföres av kommittén för nya utbildningsvägar vid de filosofiska fakulteterna inte får betraktas som tillräckligt för att lösa de aktuella problemen. Lämpliga åtgärder bör enligt TCO:s mening sättas in, inte bara genom differentierad utbildning på universitetsnivån utan kontinuerligt under hela skoltiden i form av

utvidgad yrkesorientering och anlagsprövning samt genom inrättande av utbildningsvägar anpassade efter arbetslivets behov. En av de mest angelägna åtgärderna finner TCO vara att utveckla utbildningsväsendet på gymnasienivån. Vidare bör yrkeslinjer för studenter komma till stånd i ökad utsträckning. De av kommittén föreslagna nya akademikerlinjerna erbjuder enligt TCO ingen lösning av humanistproblemet; snarare synes studenterna därigenom stimuleras att söka sig till de humanistiska fakulteterna. TCO hävdar, att det från samhällsekonomisk synpunkt är rationellt att som motvikt åstadkomma en särskilt stark ökning av kapaciteten på studentlinjerna.

Universitetskanslern framhåller, att bl. a. arbetsmarknadsskäl talar för att de av kommittén framlagda förslagen bör genomföras i sina huvuddrag. Enligt kanslern synes det dock berättigat att betrakta de nu framlagda förslagen som i viss mån förslag till en försöksverksamhet.

Den övervägande delen av remissinstanserna intar en positiv hållning till förslaget om akademisk sekreterarutbildning. Dock bryter sig meningarna något i fråga om behovet av den föreslagna utbildningen. *Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* framhåller, att förslaget ej synes grunda sig på initiativ från näringslivets sida. *Överståthållarämbetet* anser, att det bör undersökas, om den nya linjen äger konkurrenskraft på arbetsmarknaden gentemot existerande utbildningsvägar, t. ex. handlegymnasieutbildningen. *Universitetskanslern* finner det vanskligt att bedöma, om den föreslagna sekreterarutbildningen kommer att bli av någon större betydelse på arbetsmarknaden. Mycket kommer enligt kanslern att bero på vilka studerande som väljer sekreterarbanan. *Arbetsmarknadsstyrelsen* förordar — med hänsyn till den starka efterfrågan på kvalificerade korrespondenter och sekreterare — en successiv utbyggnad av utbildningskapaciteten. *Svenska arbetsgivareföreningen* och *Sveriges industriförbund* samt *SACO* konstaterar, att det inom näringslivet råder brist på kvalificerade tjänstemän med god språkutbildning. *Kooperativa förbundet* och *Svenska försäkringsbolags riksförbundet* finner kommitténs förslag i första hand motiverat med hänsyn till läget inom humanistsektorn. TCO och SFS hävdar, att tillskapandet av nya utbildningsvägar måste baseras på arbetsmarknadsprognoser.

Medan remissinstanserna i allmänhet tillstyrker förslaget om en språkligt inriktad sekreterarutbildning, är inställningen till en samhällsvetenskaplig linje övervägande negativ.

Frågan om den ettåriga fackutbildningens tidsmässiga placering, vartill kommittén ej tagit definitiv ställning, diskuteras av ett flertal remissinstanser. Från flera håll hävdas, att fackutbildningen ej bör ske parallellt med de akademiska studierna, enär möjligheterna till rationell schemaläggning och studiekoncentration reduceras. Vissa instanser — bl. a. *skolöverstyrelsen*, *överstyrelsen för yrkesutbildning* och *gymnasieutredningen* — anser, att fackkursen med dess grundutbildning bör komma i början av studierna. Därigenom skulle de studerande som så önskar erhålla en avslutad yrkesutbildning utan alltför tidskrävande studier.

Utbildningstidens längd diskuteras av bl. a. *ekonomiska fakulteten i Lund*, som menar att studietiden bör kunna begränsas till fyra terminer genom en koncentrerad studiegång. En sådan koncentrerad studiegång skulle kunna anordnas i enlighet med ett av professorn i tyska språket vid universitetet i Lund T. Ahldén framlagt förslag. I nämnda förslag framhålles, att sekreterarutbildningen bör ge kunskap och färdighet i minst två främmande språk — varav engelska obligatoriskt — samt innehålla en kurs i svenska språket och en översiktskurs i ekonomi. Denna del av utbildningen föreslås förlagd till universitet, medan den praktiska utbildningen — maskinskrivning, svensk och utländsk stenografi samt kontorsteknik — bör förläggas utanför universitetet. Härtill skulle komma vissa praktikmånader under ferietid. Även *humanistiska fakulteten i Lund* förordar en lösning i enlighet med professor Ahldéns förslag. *Universitetskanslern* finner däremot, att man bör avvakta erfarenheterna av den treåriga utbildningen, innan man överväger att införa en tvåårig linje. *Stadsfullmäktige i Lund* tillstyrker, att akademisk sekreterarutbildning kommer till stånd fr. o. m. läsåret 1962/63, samt förklarar sig beredda att medverka vid anordnande av sådan utbildning.

Kommitténs förslag rörande högre journalistutbildning har erhållit ett i allt väsentligt positivt mottagande av remissinstanserna. En närmare redovisning av yttrandena kommer att lämnas i det följande.

Förslaget om högre reklamutbildning tillstyrks genomgående av remissinstanserna. *1955 års universitetsutredning* anser emellertid, att den föreslagna organisationen bör leda till en vidgning av reklamutbildningens allmänna mål. Eftersom reklamverksamhet, bedriven under ansvar, i första hand måste syfta till att ge konsumenterna korrekt och för dem värdefull information, synes enligt universitetsutredningen reklamutbildningen böra innefatta jämväl kunskaper rörande konsumtionens förutsättningar. En viss balans mellan producent- och konsumentintressena synes med hänsyn härtill böra eftersträvas både i fråga om utbildningens ämnesinnehåll och i fråga om sammansättningen av institutstyrelserna och utbildningsrådet.

Statens konsumentråd finner, att reklamutbildningen bör utformas så, att den vid sidan av de företagsekonomiska marknadsföringsaspekterna även ger en god insikt i de allmänna ekonomiska och sociala utvecklingstendenserna i samhället samt beträffande konsumentens situation i detta sammanhang. Enligt rådets uppfattning har kommittén i sitt förslag till akademisk utbildning inom ramen för reklamutbildningen givit för stort utrymme åt det företagsekonomiska inslaget, samtidigt som för liten hänsyn tagits till bl. a. de sociologiska, psykologiska och nationalekonomiska aspekterna. *Humanistiska fakulteten i Stockholm* framför önskemål om en undersökning rörande behovet av experter inom konsumentupplysning. *Lärarrådet vid handelshögskolan i Stockholm* anför, att det för marknadsundersökningar krävs utbildning av annan karaktär än den av kommittén föreslagna.

Departementschefen

Då de framlagda kommittéförslagen bör ses i sitt större sammanhang vill jag, innan jag redovisar mina ställningstaganden, uppehålla mig vid några kvantitativa drag i utvecklingen på den högre utbildningens område.

Antalet personer i yrkesverksam ålder, som avlagt examen vid universitet eller högskola, har beräknats stiga från ca 66 000 år 1960 till omkring 105 000 år 1970. Beräkningen redovisades av 1955 års universitetsutredning i dess sjätte betänkande (SOU 1959:45). Trots en så kraftig ökning av totalantalet akademiker kan man förutse en under hela decenniet fortsatt brist på arbetskraft med högre utbildning inom åtskilliga sektorer. Bristen kommer att vara kännbarast inom främst de verksamhetsområden, till vilka personalen rekryteras från utbildningslinjer med begränsad intagning. På ett område — humanisternas — synes utvecklingen däremot leda till ett arbetsmarknadsläge, där bristen under senare hälften av 1960-talet kan komma att ersättas av riklig tillgång på arbetskraft.

Enligt universitetsutredningen borde tillströmningen till humanistisk utbildning med hänsyn till den framtida balansen på arbetsmarknaden icke fortsätta att stiga utan tvärtom — även i absoluta tal — totalt sett minska. Utvecklingen under de år som följt, sedan utredningen framlade sina riktlinjer och förslag rörande den högre utbildningen under 1960-talet, har dock inte medfört någon minskning av tillströmningen till humanistiska studier. Antalet nyinskrivningar vid de humanistiska fakulteterna har under läsåren 1959/62 överskridit de av utredningen framräknade talen med omkring 50 %.

Utredningen räknade med att antalet humanister i yrkesverksam ålder skulle öka från i runt tal 15 000 år 1960 till ca 28 000 år 1970; efter ytterligare fem år skulle antalet ha nått upp till omkring 38 000. Om de senaste årens inskrivnings-siffror inte är av tillfällig karaktär kan man emotse en i absoluta tal starkt ökande examination vid de humanistiska fakulteterna. Den av utredningen angivna nivån för år 1975 skulle under sådana omständigheter komma att vara uppnådd redan i början av 1970-talet.

Av tillgängligt statistiskt material framgår, att omkring 75 % av de ungdomar som under 1950-talet genomgått allmänbildande gymnasium fortsatt sina studier vid universitet eller högskola. Flertalet av de studenter som gått vidare till högre studier har sökt sig till de fria fakulteterna och närmare hälften har påbörjat humanistiska studier.

I propositionen 1960: 119 angående riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m. framhöll jag bl. a., att jag trots de oroande perspektiven på humanisternas arbetsmarknad ej ville förorda, att frågan om införande av en inträdesspärre vid de humanistiska fakulteterna då skulle aktualiseras. I stället borde man vidtaga andra åtgärder för att åstadkomma en med hänsyn till arbetsmarknaden rimlig avvägning av tillströmningen till skilda fakulteter, högskolor och andra för studenter lämpliga utbildningsbanor.

I nämnda proposition föreslog jag ett handlingsprogram av i huvudsak föl-

jande innebörd. Universitet och högskolor byggs under första hälften av 1960-talet ut i betydande omfattning med tyngdpunkten lagd på de utbildningslinjer som har intagningsbegränsning. Den fortlöpande utbildnings- och yrkesprognostiska utredningsverksamheten förstärkes. Yrkesvägledningen i gymnasiet intensifieras. Det studiesociala stödet utformas med hänsyn till de likartade utgångspunkterna för samtliga studerande vid skilda utbildningslinjer efter gymnasietadiet. Beträffande de gymnasiala skolformerna måste med hänsyn till de stora dragen i utvecklingen de tekniska gymnasiernas och handelsgymnasiernas intagningskapacitet ökas särskilt starkt under de närmaste åren. De statliga insatserna på de icke-akademiska utbildningslinjernas område måste öka kraftigt under 1960-talet. Riksdagen godkände detta handlingsprogram.

Riksdagsbeslutet 1960 avsåg bl. a. en väsentlig successiv utvidgning av de tekniska högskolornas och handelshögskolornas utbildningskapacitet. Genom beslut av 1961 års riksdag har även riktlinjer uppdragits för en avsevärd ökning av de medicinska läroanstalternas utbildningskapacitet. Dessa och andra liknande åtgärder för att ge fler studenter en yrkesutbildning syftande till verksamhet inom de stora bristområdena har naturligtvis ännu blott till en del kunnat dämpa köbildningen framför de spärrade utbildningsanstalterna. Studentantalet och därmed efterfrågan på högskoleutbildning har stigit i snabbare takt än antalet utbildningsplatser. Detta innebär, att studenter, som söker sig till akademiska studier, i allt större utsträckning hänvisas till de fria fakulteterna. Höstterminen 1961 valde 60 % av dessa studenter humanistiska studier, 31 % naturvetenskapliga, 6 % juridiska och 3 % teologiska.

I syfte att åstadkomma bättre underlag för såväl utbildningsplaneringen som yrkesvägledningen beslöt statsmakterna i fjol att bl. a. inrätta en särskild prognosdelegation inom arbetsmarknadsstyrelsen. I fråga om yrkesvägledningens resurser har för riksdagen framlagts skilda förslag om en betydande förstärkning.

Med beaktande av både arbetsmarknadens framtida personalbehov och de utbildningssökandes studieönskemål har jag i överensstämmelse med det nyssnämnda handlingsprogrammet i årets statsverksproposition förordat, att den pågående kraftiga utbyggnaden av gymnasieorganisationen i betydande utsträckning koncentreras till fackgymnasierna. Härigenom skulle en allt större andel av de studerande få möjlighet att genomgå sådan gymnasieutbildning, som leder direkt ut i yrkeslivet. Då strömmen av studerande från fackgymnasierna till universiteten ännu visat sig vara relativt begränsad, torde man kunna utgå från att den förutsatta omstruktureringen av gymnasiet på längre sikt även kommer att leda till en något minskad press på de fria fakulteterna. Det bör dock framhållas, att antalet examinerade vid de allmänbildande gymnasierna kommer att starkt öka även under de närmaste åren.

I ett samhälle med en snabbt stigande allmän utbildningsnivå ter det sig naturligt, att arbetskraft med studentexamen efterfrågas i ökad utsträckning. För utbildningsplaneringen framstår det som angeläget, att fortlöpande inventeringar sker av arbetsområden för vilka en ökad rekrytering av personer med

studentexamen såsom slutexamen skulle vara av speciellt värde. Särskilt med hänsyn till risken av att ett skärpt konkurrensläge kan komma att uppstå för humanistiskt utbildad arbetskraft synes det betydelsefullt, att ökad uppmärksamhet ägnas åt olika möjligheter att avlänka en större del av studentströmmen till yrkesutbildning utanför universiteten och högskolorna.

En kraftigt ökad tillgång på humanistiskt utbildad arbetskraft ger naturligtvis anledning till vissa överväganden beträffande möjligheterna att på ett med hänsyn till utbildningsgraden adekvat sätt utnyttja detta tillskott på arbetsmarknaden. År 1960 fanns det omkring 15 000 humanister i yrkesverksam ålder. Samtidigt motsvarade antalet lärare i humanistiska ämnen i högre skolformer ca 8 000 tjänster. Medan antalet humanister i yrkesverksam ålder sannolikt kommer att fördubblas under 1960-talet, synes enligt senast tillgängliga uppgifter — jag avser därvid den inom kort publicerade prognosen »Lärare i läroämnena. Behov och tillgång under 1960-talet», till vilken jag ämnar återkomma närmare i annat sammanhang — antalet lärartjänster i humanistiska ämnen fram till år 1970 att teoretiskt sett kunna stiga till högst 13 000. I dessa ämnen, där bristen nu motsvarar ca 1 000 tjänster, föreligger under perioden ett behov motsvarande högst 4 000 nya tjänster. Det totala rekryteringsbehovet — dvs. utvidgningsbehovet jämte ersättningsbehovet och utbytesbehovet — av lärare i läroämnena med filosofisk ämbetsexamen eller motsvarande i humanistiska ämnen kan för samtliga skolformer t. o. m. gymnasieålderns under 1960-talet förmodas motsvara maximalt 6 000 à 7 000 tjänster.

Med ledning av nu kända utvecklingstendenser torde man för ifrågavarande period — om än med viss reservation — kunna räkna med att antalet ledigblivande ämneslärartjänster i humanistiska ämneskombinationer kommer att motsvara endast omkring en tredjedel av antalet under perioden avlagda lägre examina i humanistisk fakultet. Fram till omkring mitten av 1960-talet väntas lärarbristen i flertalet humanistiska ämnen bestå. Därefter kan ett tämligen snabbt omslag på denna del av lärarbanan förmodas inträffa.

Det står sålunda fullt klart, att personer med examen från humanistisk fakultet i framtiden kommer att få söka sysselsättning utanför lärarbanan i en helt annan omfattning än för närvarande. Detta synes vara en i och för sig fullt rimlig utveckling. Den expansion som vårt samhälle nu på en mängd områden genomgår bör givetvis avspeglas även i en på alla nivåer höjd utbildningsstandard likaväl som den också kommer till direkt uttryck i form av krav från arbetsgivarsidan på mer kvalificerade utbildningsmeriter hos de anställda. Humanistiskt utbildad arbetskraft kan otvivelaktigt göra en betydelsefull insats inom en rad yrken, där man hittills inte ansett sig ha anledning att utnyttja personer med akademisk utbildning. Även för det allmänna och för organisationerna erbjuder sig här ett tillfälle till rekrytering av kvalificerad personal. Jag hyser därför den uppfattningen, att riklig tillgång på humanister i och för sig inte behöver betyda humanistöverskott.

Det skulle emellertid vara oriktigt att bagatellisera de omställningssvårigheter som i detta avseende sannolikt kommer att uppstå på arbetsmarknaden under en övergångsperiod.

Det är ett primärt samhällsintresse att individen får möjlighet att efter begåvning och intresse fritt välja sin utbildningsväg. I ett läge då det blir uppenbart, att man först på mycket lång sikt kommer att kunna uppnå balans på en viss arbetsmarknadssektor, kan det likväl bli nödvändigt att överväga vissa reglerande åtgärder. På humanistsektorn kan redan inom de närmaste åren ett sådant läge uppstå.

Min avsikt har varit att här redovisa vissa tendenser i stort på humanisternas arbetsmarknad. Det framgår av min redogörelse, att läget inom relativt snar framtid kan komma att te sig allvarligt. Jag vill dock med skärpa understryka, att det i propositionen 1960: 119 framlagda, av statsmakterna beslutade handlingsprogrammet — som självfallet måste betraktas som ett program på tämligen lång sikt — ännu i endast begränsad utsträckning haft möjlighet att påverka utvecklingen. Det ter sig emellertid synnerligen angeläget, att bl. a. de yrkesvägledande organen i sin verksamhet noga beaktar utvecklingstendenserna på humanistsektorn.

Behovet av en med hänsyn till olika verksamhetsområden *differentierad utbildning inom de filosofiska fakulteterna* har under senare år belysts i skilda sammanhang. I propositionen 1960: 119 anslöt jag mig till universitetsutredningens uppfattning, att en efter arbetsmarknadens behov bättre anpassad humanistutbildning skulle komma till stånd. I konsekvens härmed tillkallade jag i juni 1960, med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande, särskilda sakkunniga för att verkställa närmare utredningar och successivt avge förslag angående anordnande av nya former för utbildning helt eller delvis inom filosofisk fakultet. De sakkunniga — kommittén för nya utbildningsvägar vid de filosofiska fakulteterna — avgav på hösten samma år förslag rörande differentierade studiekurser i vissa moderna språk. De försök med sådana kurser som igångsatts vid universiteten i Uppsala och Stockholm fr. o. m. början av innevarande läsår bör bl. a. ses som en första åtgärd för att undvika överproduktion av läraraspiranter i berörda ämnen. Alternativa studiekurser kan självfallet anordnas inom en rad ämnen utanför språkämnen och får därför anses skapa en av de viktigaste förutsättningarna för anordnande av nya utbildningsvägar vid de filosofiska fakulteterna. Därjämte torde det också vara möjligt att, redan med stöd av gällande bestämmelser, åstadkomma ändamålsenliga examenskombinationer över sektions- och fakultetsgränserna. Vid min medelsberäkning under anslaget till extra utgifter vid universitet och högskolor i årets statsverksproposition har jag beaktat,

att särskilda anordningar i samband med försöksverksamhet vid de filosofiska fakulteterna kan bli aktuella även under nästa budgetår.

Kommittén har under år 1961 överlämnat två betänkanden, det ena angående akademisk sekreterarutbildning, det andra rörande högre journalist- och reklamutbildning. Tillkallandet av de sakkunniga betingades, såsom jag nyss antytt, främst av önskemål om att skapa nya utbildningsvägar, som skulle göra personer med humanistisk grundutbildning mera direkt användbara på arbetsmarknaden. De sakkunniga har därför haft att pröva bl. a. möjligheterna att kombinera olika former av utbildning vid filosofisk fakultet med praktisk yrkesutbildning av skilda slag. Samtliga de förslag, som kommittén framlagt i dessa båda betänkanden, avser kombinerad treårig utbildning, förlagd delvis till universitet, delvis till fackutbildningsanstalter.

Fördelarna med en kombinerad utbildning synes betydande, när det gäller humanisternas möjligheter att hävda sig på arbetsmarknaden. Huvudidén med de sålunda avsedda kombinationsstudierna erbjuder emellertid vissa generella problem. Det kan nämligen ifrågasättas, vilken slutlig effekt ett genomförande av kombinerade utbildningsvägar får på tillströmningen till de humanistiska fakulteterna. En fackutbildning placerad före den akademiska utbildningen kan visserligen få till följd, att en viss avgång till yrkesverksamhet sker redan efter fackkursens slut. En dylik studieordning kan emellertid också tänkas stimulera till fortsatta universitetsstudier utöver dem som krävs för att den tänkta kombinerade utbildningen skall kunna avslutas. Om fackutbildningen förlägges efter de föreskrivna akademiska studierna är det möjligt, att de studerande i valet mellan att fortsätta till en fullständig akademisk examen och att — efter tentamina i vissa ämnen — övergå till fackstudier föredrar det förstnämnda alternativet. För att i någon mån motverka en sådan utveckling torde det krävas, att universitetet får möjlighet att utfärda avgångsbetyg för fullbordade akademiska studier inom ramen för en kombinerad utbildning. Det från avlänkningsynpunkt sannolikt effektivaste alternativet — yrkesinriktad utbildning parallellt med de teoretiska studierna — torde av praktiska skäl vara svårt att genomföra, om inte hela utbildningen förlägges till en och samma läroanstalt. I den mån kombinerade utbildningslinjer enligt kommitténs modell åstadkommes, är det nödvändigt, att ifrågavarande problem fortlöpande bevakas av berörda myndigheter. Detta understryker också behovet av ett effektivt system för registrering av de studerande.

Kommittén har föreslagit en treårig högre sekreterarutbildning, bestående av fyra akademiska betyg, en ettårig fackkurs vid handelsgymnasium samt minst fyra månaders praktiktjänstgöring. En försöksverksamhet med sekreterarutbildning av denna typ har inletts fr. o. m. början av innevarande läsår genom samarbete mellan universitetet i Uppsala och Uppsala stads handelsgymnasium.

Vid en sekreterarutbildning av den kombinerade typ som kommittén föreslagit torde problemet om avlänkningseffekten bli särskilt aktuellt. Det synes nämligen rimligt att antaga, att åtskilliga studerande med handelsgymnasieexamen och studenter med ettårig fackkurs vid handelsgymnasium, vilka normalt sett skulle ha sökt sig direkt till förvärvsarbete, kan komma att fortsätta sina studier för att erhålla akademisk sekreterarkompetens. Det särskilda värdet av en sådan vidareutbildning kan diskuteras, detta även med hänsyn till att handelsgymnasieutbildningen nu skall bli treårig. Det torde däremot i och för sig vara av stor betydelse, om studenter från allmänbildande gymnasium finge möjlighet att genomgå en från de synpunkter jag här anfört tillfredsställande upplagd sekreterarutbildning; dels skulle erhållas ett lämpligt utbildningsalternativ inför ett skärpt läge på humanisternas arbetsmarknad, dels skulle dessa studerande kunna få en utbildning, anpassad efter näringslivets behov.

Vissa remissinstanser har, i betraktande av att den av kommittén tänkta utbildningsvägen skulle få konkurrera med närbesläktade utbildningslinjer, ifrågasatt själva behovet av den avsedda sekreterarutbildningen. Övervägande antalet remissinstanser har beträffande den i kommittéförslaget ingående samhällsvetenskapliga linjen av sekreterarutbildningen ställt sig synnerligen kritiska.

För egen del är jag, mot bakgrunden av vad jag nu anfört, inte beredd att taga slutlig ställning till kommitténs förslag om en reguljärt organiserad akademisk sekreterarutbildning.

Den försöksverksamhet med sådan utbildning, som pågår i Uppsala i huvudsaklig överensstämmelse med vad kommittén nu föreslagit, bör enligt min mening fortsätta åtminstone t. o. m. vårterminen 1964. Ett nytt ställningstagande längre fram men före nämnda tidpunkt kan bli aktuellt med hänsyn till bl. a. att den första årskullen med treårig handelsgymnasieutbildning då examineras. För den fortsatta verksamheten på området är det av största betydelse, att uppgifter insamlas bl. a. om de studerandes benägenhet att fullfölja sina studier till en fullständig akademisk examen.

Vid remissbehandlingen av kommitténs betänkande har framkommit bl. a. ett förslag från ekonomiska och humanistiska fakulteterna i Lund angående utformningen av en tvåårig högre sekreterarutbildning, grundad på studentexamen från det allmänna gymnasiet. Förslaget — som utarbetats av professorn i tyska språket vid Lunds universitet T. Ahldén — avser universitetsutbildning med enterminkurser i minst två främmande språk, av vilka engelska skall vara obligatoriskt ämne. Dessa kurser skall enligt förslaget motsvara fordringarna för betygsgraden Godkänd i filosofie kandidatexamen. Därjämte föreslås halvterminkurser i svenska språket samt i ytterligare ett ämne, benämnt ekonomi. Vidare skulle ingå dels fackkurser — förlagda utanför vederbörande universitet — i maskinskrivning, svensk och utländsk stenografi samt kontors-teknik, dels praktik under ferietid.

Detta förslag finner jag principiellt sett vara av intresse. Jag vill i sammanhanget erinra om att vid de danska handelshögskolorna finns en särskild tvåårig

korrespondentutbildning med samordnad teoretisk och praktisk undervisning. Då högre sekreterarutbildning enligt min uppfattning bör ha till syfte att i första hand ge de studerande god färdighet i att behandla de främmande språken i tal och skrift, synes det mig motiverat, att försök anordnas med sådan högre sekreterarutbildning, som i sin helhet eller till väsentligaste delen är förlagd till läroanstalt utanför universitet. De båda lundafakulteternas förslag torde böra överarbetas med detta som mål.

Stadsfullmäktige i Lund har i sitt yttrande över kommitténs ifrågavarande betänkande uttalat sig positivt till medverkan vid anordnande av viss undervisning inom ramen för akademisk sekreterarutbildning i Lund. Det bör i samband med den av mig förordade överarbetningen undersökas om Lunds stads yrkesskola, som nu för ettårig sekreterarkurs för elever med studentexamen erhåller statsbidrag enligt gällande bestämmelser för central yrkesskola, möjligen kan tänkas ombesörja undervisning även för en tvåårig sekreterarutbildning av antytt slag. Som kursledare torde i vissa ämnen universitetslärare kunna utnyttjas. Med hänsyn till att tvååriga sekreterarkurser kan förutses få ett regionalt rekryteringsunderlag, förutsätter jag, att för sådan utbildning, anordnad vid statsunderstödd yrkesskola, skall kunna utgå statsbidrag enligt de för central yrkesskola gällande grunderna.

Det synes mig angeläget att en försöksverksamhet med organisatoriskt samordnad utbildning vid tvåårig sekreterarkurs om möjligt anordnas i Lund redan fr. o. m. början av läsåret 1962/63. Det bör ankomma på överstyrelsen för yrkesutbildning att tillsammans med länskolnämnden i Malmöhus län, skolmyndigheterna i Lund samt de lokala universitetsmyndigheterna föranstalta om att en sådan verksamhet igångsättes.

Kommittén har i sitt betänkande om högre journalist- och reklamutbildning föreslagit dels inrättande av statliga journalist- och reklaminstitut, dels anordnande av särskilda treåriga akademikerlinjer för blivande journalister och reklammän. Till kommitténs förslag om högre journalistutbildning återkommer jag i ett följande avsnitt.

I fråga om högre reklamutbildning förordar kommittén bl. a., att Institutet för högre reklamutbildning i Stockholm, vilket är organiserat som en stiftelse, förstärkas, att ett nytt reklaminstitut inrättas i Göteborg samt att principbeslut fattas om ett tredje reklaminstitut, förlagt till Uppsala. Jämte ettåriga utbildningslinjer av den typ som finns vid det nuvarande stockholmsinstitutet bör enligt kommittén inrättas särskilda akademikerlinjer med utbildning omfattande dels fyra akademiska betyg, av vilka två i företagsekonomi och två i valfria ämnen, dels åtta månaders praktikanttjänstgöring, dels slutligen ettårig fackutbildning vid statligt reklaminstitut.

Även om tillgängliga prognoser rörande behovet av reklampersonal ej är helt tillfredsställande underbyggda, är det troligt, att efterfrågan på personer med högre utbildning av betydelse för reklamverksamhet — främst humanister och

samhällsvetare — kommer att öka mycket kraftigt. Arbetsmarknadsskäl talar sålunda i och för sig för att utbildningskapaciteten på detta område vidgas.

Det kan från vissa synpunkter hävdas att sådan utbildning skulle vara en uppgift i första hand för näringslivet och dess organisationer. Häremot kan med skäl invändas, att det även för samhället är ett intresse att medverka i reklamutbildningen eftersom denna utbildning med avseende på målet i princip inte skiljer sig från annan statlig utbildningsverksamhet för näringslivets behov.

Begreppet reklam har emellertid en vidare mening än enbart kommersiell marknadsföring. Folkrörelser, organisationer samt statliga och kommunala organ intresserar sig alltmer för uppgiften att via media av olika slag vinna förståelse för och skapa kunskap om sina strävanden. För att denna sida skall kunna hävda sig är det naturligtvis riktigt, att berörda sektorer får tillgång till välutbildad personal för saklig upplysning. Även detta utgör ett vägande skäl för att staten bör engagera sig i utbildningen.

Den av kommittén föreslagna utformningen av reklamutbildningen innebär, att studierna i betydande utsträckning skulle koncentreras kring de rent företagekonomiska problemen. Detta har väckt viss kritik vid remissbehandlingen. Några remissinstanser har understrukit, att alltför ringa hänsyn tagits till sociologiska och psykologiska aspekter samt till konsumenternas intressen. Universitetsutredningen har i sitt yttrande över kommittéförslaget sålunda anfört att en viss balans mellan producent- och konsumentintressen bör eftersträvas i fråga om bl. a. ämnesinnehållet vid en dylik utbildning.

För egen del ansluter jag mig till de här berörda kritiska synpunkterna. Jag vill dessutom tillägga att jag finner det nödvändigt, att — om staten skall engagera sig i utbildningen — de sidor av reklamverksamheten, som kan sägas vara skadliga, bl. a. genom att de verkar med andra medel än dem som åsyftar korrekt vägledning, utbildningsmässigt med all kraft motverkas. Det synes mig med hänsyn till vad jag här anfört nödvändigt, att en översyn av kommitténs förslag verkställs, innan ett slutligt ställningstagande sker till det framlagda förslaget.

Kommitténs arbete har präglats av strävan att åstadkomma en för humanistiskt inriktade studerande kvalificerad utbildning, avsedd för yrkesverksamhet på andra områden än skolväsendet. När det gäller möjligheterna att anordna utbildningsvägar av större kvantitativ betydelse som alternativ till lärarbanan möter självfallet stora svårigheter. Trots detta är det angeläget, att fortlöpande studier sker av olika möjligheter att åstadkomma lämplig praktisk yrkesutbildning i anslutning eller som alternativ till humanistiska studier.

III. Journalistutbildning

Kommitténs utredning och förslag

Allmänna synpunkter

Kommittén redovisar inledningsvis följande synpunkter på utbildningen av journalister.

Hittills har akademiker och andra personer med högre utbildning utgjort en relativt liten andel av hela antalet journalister. De flesta tidningar har vid anställande av journalister fäst avseende främst vid tidigare praktik och ådagalagd fallenhet för yrket, mindre vid examina och formell utbildning. Man har ansett, att vad som främst fordras för att lyckas i yrket, är naturlig fallenhet. Nödvändig yrkeskunskap har ansetts bäst kunna inhämtas genom aspiranttjänstgöring.

Utvecklingen i vårt samhälle leder dock, här liksom på andra håll, till krav på bättre kunskaper och bättre utbildning. Samhällslivets alltmer invecklade struktur, de ökade kontakterna med de främmande kulturkretsar, som utvecklingsländerna utgör, den numera behövliga journalistiska presentationen av forskningsresultat inom humaniora, inom natur- och läkarvetenskap samt av händelser på teknikens områden, de ofta svåra problem, som möter vid konsumentupplysning, allt bidrar till att skärpa kraven på dagens och morgondagens journalister.

Det kommer alltså att behövas journalister med insikter inom snart sagt alla områden. Samhällsvetenskaperna har dock en särskild betydelse, och det är önskvärt, att en journalist förutom fackkunskaper besitter goda kunskaper inom åtminstone en del av dessa. Statskunskap träder härvid i förgrunden jämte de intilliggande ämnena nationalekonomi, sociologi och statistik. Det bör dock starkt betonas, att dessa i viss mån centrala ämnen ej får bli dominerande. I framtiden kommer med all sannolikhet varje något större redaktion att finna det värdefullt att hos sig ha medarbetare, som bedrivit akademiska studier i helt skilda ämnen.

Behovsberäkningar

Som grundval för kommitténs bedömning av utbildningsbehovet har tjänat en undersökning rörande den nuvarande arbetskraftens sammansättning och fördelning samt prognoser över det framtida behovet av journalister inom olika verksamhetsområden. Undersökningarna har utförts av arbetsmarknadsstyrelsens prognossektion. Vid arbetet med prognosen har — med vissa modifikationer — antagits, att de utvecklingstendenser som hittills kunnat registreras kommer att bestå under de närmast följande tjugo åren. Resultatet av undersökningen redovisas av kommittén i följande tabeller.

Av tabell 1 framgår enligt kommittén, att den framtida ökningen av journalistkårens storlek kommer att falla nästan helt på för journalister relativt nya områden, medan det främsta traditionella verksamhetsområdet, dagspressen, kommer att få en relativt sett starkt minskad betydelse. Orsaken härtill anser kommittén vara framför allt den rationalisering och den nedläggning av mindre och svagare tidningar, som nu pågår.

Tabell 1. Journalistkårens storlek och fördelning på verksamhetsområden vid olika tidpunkter.

Verksamhetsområde	Personalstocken									
	1960		1965		1970		1975		1980	
	antal	%	antal	%	antal	%	antal	%	antal	%
Dagspress	2 217	59,0	2 224	51,3	2 245	45,7	2 317	41,8	2 430	39,0
Veckopress	172	4,6	247	5,7	320	6,5	392	7,1	472	7,6
Fackpress	400	10,7	449	10,4	497	10,1	545	9,8	594	9,5
Nyhetsbyråer	117	3,1	120	2,8	120	2,4	120	2,2	120	1,9
Förlag	195	5,2	255	5,9	310	6,3	370	6,7	425	6,8
Industri	337	9,0	540	12,5	740	15,1	930	16,8	1 130	18,1
Radio-TV	317	8,4	502	11,6	682	13,9	870	15,7	1 064	17,1
Summa	3 755	100,0	4 337	100,0	4 914	100,0	5 544	100,0	6 235	100,0

Tabell 2. Nyrekryteringsbehov per år under tiden 1961/80.

Verksamhetsområde	1961/65 .	1966/70	1971/75	1976/80
Dagspress	105	122	130	145
Veckopress	14	17	20	24
Fackpress	16	17	16	17
Nyhetsbyråer	1	—	—	1
Förlag	12	11	13	13
Industri	37	45	45	52
Radio-TV	23	28	39	48
Summa nyrekrytering	208	240	263	300

Kommittén pekar på att — såsom framgår av tabell 2 — dagspressen trots dess relativt sett minskade betydelse även i fortsättningen kommer att absorbera huvudparten eller ungefär hälften av de nytillkommande journalisterna.

Kommittén framhåller, att det inte varit möjligt att göra en fullständig fördelning på utbildningskategorier, då det saknas statistiskt underlag för specificerade antaganden rörande utbildningen. Ett hypotetiskt antagande har dock gjorts rörande utvecklingen av andelen akademiker inom de olika verksamhetsområdena. Resultatet härav redovisas i tabell 3.

Den i tabell 3 visade utvecklingen skulle enligt kommittén innebära, att ca 28 % av nyrekryteringen under 1960-talet och ca 33 % under 1970-talet skulle bestå av akademiker.

Tabell 3. Andelen akademiker av personalstocken vid olika tidpunkter.

Verksamhetsområde	Andel akademiker				
	1960	1965	1970	1975	1980
	%	%	%	%	%
Dagspress	10	12	14	16	18
Veckopress	10	12	14	16	18
Fackpress	10	12	14	16	18
Nyhetsbyråer	10	12	14	16	18
Förlag	50	55	55	60	60
Industri	10	12	14	16	18
Radio-TV	37	40	40	45	45

På grundval av detta antagande har rekryteringsbehovet av *akademiker* på journalisternas yrkesområde beräknats till 58 per år under åren 1961—65, 67 per år 1966—70, 89 per år 1971—75 samt 96 per år 1976—80. Ett verksamhetsområde, som ej införts i beräkningarna, är pressombudsmännens. Det omfattar 75 à 100 personer och kan enligt kommittén tänkas växa i framtiden, något som skulle innebära en viss ökning av det totala rekryteringsbehovet.

Trots att det statistiska underlaget enligt kommittén på vissa ställen är svagt, anser kommittén beräkningarna fullt rimliga. Siffrorna för rekryteringsbehovet och för behovet av akademiskt utbildade är enligt kommitténs mening snarast tilltagna i underkant. Som nyss nämnts har i beräkningarna inte beaktats pressombudsmännens verksamhetsområde. Ej heller har hänsyn tagits till den starka expansion av den systematiska public relation-verksamheten som både på konsultplanet och inom företagen ägt rum under de senaste åren. Denna utveckling kommer enligt kommitténs uppfattning med all sannolikhet att fortsätta samt medföra ökad efterfrågan på journalister.

Nuvarande utbildning

Utbildningen av journalister har hittills till allra största delen utgjorts av lärlingsutbildning, som haft formen av aspiranttjänstgöring. Den ordnade, systematiska utbildningen har varit ganska obetydlig. Om den hittillsvarande utbildningen anför kommittén i huvudsak följande.

Aspiranttjänstgöringen skall enligt kollektivavtal mellan Tidningarnas arbetsgivareförening och Svenska journalistförbundet omfatta journalistisk heltidsanställning under 18 månader. Om särskilda skäl föreligger, kan aspiranttiden förkortas eller slopas. Aspiranttjänsten skall innefatta allsidig journalistisk utbildning, såvitt möjligt under handledares överinseende. Denne skall vid lämpliga tidpunkter skriftligen meddela företaget respektive aspiranten sin uppfatt-

ning om aspirantens lämplighet för yrket. Aspiranttjänstgöringen har i de allra flesta fall kommit att förläggas till landsortstidningar och mindre tidningar, på grund av att bl. a. de stora stockholmstidningarna ej ansett sig kunna ställa några aspirantplatser till förfogande.

Journalistkursen vid Göteborgs universitet. Redan år 1938 inrättades vid Göteborgs högskola en speciell »journalistlinje». Den innebar, att studenter, som ämnade söka sig till pressen, kunde få sina studier för fil. kand.-examen tillrättlagda med speciell hänsyn till journalistyrkets krav. Den första egentliga journalistkursen anordnades läsåret 1946/47. En sådan kurs har sedan ordnats varje år. Den har i första hand varit avsedd för studerande vid Göteborgs universitet, men även icke-studenter har fått delta. Deltagarantalet har i allmänhet rört sig om 20—25. De två sista åren har undervisningen omfattat 100 timmar, vilka fördelats ungefär lika på teoretisk och praktisk undervisning. Avsikten har inte varit att erbjuda någon fullständig yrkesutbildning utan snarare att ge de studenter, som funderar på journalistbanan, en inblick i och åtminstone elementära kunskaper för yrket. Kursledare har varit en aktiv journalist, som själv svarat för ca hälften av undervisningen. Även övriga lärare har till större del utgjorts av aktiva journalister.

Vissa fortbildningskurser. Hösten 1946 arrangerade Tidningsutgivareföreningen, Publicistklubben och Journalistföreningen en treveckors fortbildningskurs för journalister, vilken rönt livlig uppskattning. Mera omfattande allmänna kurser hölls åren 1950 och 1951 i Stockholm av de tre pressorganisationerna i samarbete med Stockholms högskola. År 1956 hölls nästa stora allmänna kurs i samma regi. Det kan vidare nämnas, att under åren 1950—1956 korta specialkurser har hållits i bl. a. samhällsekonomi, aktuella familjefrågor, utrikespolitik och atomkraft.

Poppius' journalistiskola i Stockholm startades 1947 och drivs i enskild regi under inseeende av överstyrelsen för yrkesutbildning. Undervisningen kan betraktas som förberedelse till aspirantanställning på redaktion. Kurserna bedrivs som kvällsundervisning i 14 veckor. Inträdesvillkor är realexamen, normalskolekompetens eller avgångsbetyg från enhetsskolans årskurs 9g, helst kompletterat med studier i samhällskunskap eller något främmande språk.

Journalistinstitutet. År 1955 tillsatte Tidningsutgivareföreningen, Svenska journalistförbundet och Publicistklubben en journalistutbildningskommitté, som år 1957 avgav ett yttrande med förslag och riktlinjer för anordnande av journalistisk grundutbildning. Detta förslag resulterade i upprättandet av Journalistinstitutet i Stockholm, vilket startade sin verksamhet hösten 1959. Institutet är organiserat som en stiftelse och understött av pressens organisationer, enskilda företag, Sveriges radio AB m. fl. Institutet åtnjuter visst statsunderstöd genom överstyrelsen för yrkesutbildning. Undervisningen är organisatoriskt samordnad med den som sker vid Grafiska institutet och Institutet för högre reklamutbildning. Kurstiden vid institutet är två terminer (ca 700 timmars undervisning). Som inträdesfordringar gäller studentexamen eller motsvarande kunskaper, minst tre månaders journalistpraktik samt kunnighet i maskinskrivning. Under läsåret 1959/60 genomgick 27 elever institutet, varav 20 hade studentexamen. Höstterminen 1960 antogs av ett hundratal sökande 32 elever. Kursavgiften är 350 kr. per termin. Eleverna kan erhålla statlig studiehjälp. Genomgång av journalistinstitutet medför förkortning av den avtalsenliga aspiranttjänstgöringen med 15 månader.

Förslag om högre journalistutbildning

Vid sina överväganden av frågan om *högre utbildning av journalister*, har kommittén funnit, att en sådan utbildning bör omfatta både akademiska studier och en fullgod yrkesutbildning. Då det här gäller att skapa en attraktiv studieväg för studerande vid humanistisk fakultet, anser kommittén, att den sammanlagda, genomsnittliga studietiden ej bör vara längre än tre år — den tid, som normalt erfordras för att avlägga en akademisk grundexamen. Kommittén har vid sin bedömning funnit, att ett läsaars studier fordras för att inhämta nödvändig yrkeskunskap.

Kommittén förordar således, att det — jämte en journalistisk grundutbildning av det slag som nu meddelas vid Journalistinstitutet i Stockholm — skapas en speciell studieväg för sådana humanister, som har håg och fallenhet för den journalistiska banan. På denna studieväg förmedlas den rena yrkesutbildningen av institut motsvarande det nuvarande stockholmsinstitutet. För inträde på journalistinstitutets ettåriga akademikerlinje bör enligt kommittén krävas dels att minst fyra akademiska betygsenheter förvärvats, varav två i ämnet statskunskap, dels att minst sex månaders praktiktjänstgöring på tidningsredaktion fullgjorts.

Akademiska studier

Two obligatoriska betygsenheter i statskunskap. Kommittén betonar, att det överväldigande flertalet journalister i sitt arbete ständigt kommer i kontakt med den offentliga förvaltningen och dess arbete, med organisationsväsendet, med socialpolitiken och dess problem, med politiska teorier och åskådningar, opinionsbildning etc. Vid den journalistiska behandlingen av hithörande frågor synes det enligt kommittén vara en avgjord fördel att ha den teoretiska bakgrund, som akademiska studier kan ge. På denna grund förordar kommittén, att två betyg i statskunskap skall krävas för inträde på journalistinstitut. Mot detta ställningstagande skulle enligt kommittén kunna invändas, att det är önskvärt, att den framtida journalistkåren som helhet betraktad erhåller en så bred allmänbildning och kunskapsbas som möjligt, och att det här gäller att för studerande med en mängd skilda intressen och ämnesinriktningar åstadkomma en attraktiv studieväg samt att det från dessa synpunkter är angeläget, att studierna bindes så litet som möjligt. Dessa synpunkter uppväger emellertid enligt kommitténs uppfattning icke de nyss anförda skälen för att kräva två betyg i statskunskap. Härom anför kommittén i övrigt huvudsakligen följande.

De förut nämnda områdena inom statskunskapen bör enligt kommitténs uppfattning studeras ingående, medan mindre vikt kan fästas vid de författningshistoriska delarna. Kommittén betraktar det som önskvärt, att de studerande, som ämnar inrikta sig på journalistyrket, beredes möjlighet att förvärva två betyg i statskunskap enligt en alternativ studieplan, som lägger huvudvikten

just vid inledningsvis nämnda ämnesdelar. Varje universitet bör vid utformandet av en dylik alternativ studieplan äga frihet att lägga tyngdpunkten på den ena eller den andra ämnesdelen. Det är därvid väsentligt, att en sådan alternativ studieplan icke utformas så, att den studerande därigenom låses vid ett visst yrkesval.

Två betyg i fritt valda ämnen. I fråga om två av de fyra betygsenheter, som enligt kommittén bör krävas för inträde på journalistinstitutets akademikerlinje, föreslås ett helt fritt ämnesval. Kommittén har funnit det sannolikt, att det i framtiden kommer att fordras allt större kunskaper av den enskilde journalisten. Det torde enligt kommitténs uppfattning också vara rimligt att förutsetta, att det på journalistkåren som helhet kommer att ställas krav på orientering inom ett mycket stort antal områden. Kommittén finner det därför önskvärt, att det runt det centrala ämnet statskunskap blir en vid spridning av ämnen, bland vilka de studerande bör få välja efter sin intresseinriktning. Kommittén erinrar i detta sammanhang om möjligheterna att i vissa ämnen — främst moderna språk — följa alternativa studiekurser.

Praktiktjänstgöring

För närvarande krävs för inträde på journalistinstitutet minst tre månaders praktik på tidningsredaktion. På grund av den starka konkurrensen om elevplatserna vid institutet kan inträde dock endast vinnas av sökande, som har en betydligt längre praktiktid.

Kommittén förordar, att minst sex månaders praktik på redaktion skall krävas för inträde på journalistinstitut. Kommittén rekommenderar vidare, att dessa sex månader fullgöres hos högst två arbetsgivare, att en del av praktiktiden fullgöres så snart som möjligt efter studentexamen samt att en del av praktiktiden om möjligt fullgöres under annan tid än sommarmånaderna. Som motivering för sin ståndpunkt anför kommittén i huvudsak följande.

Vid kommitténs kontakter med företrädare för journalistinstitutet och berörda branschorganisationer har den enhälliga uppfattningen framkommit, att tre månader är en alltför kort praktiktid. Från journalistinstitutets sida har framhållits, att det av pedagogiska skäl är önskvärt, att alla elever före institutsstudierna hunnit förvärva en grundläggande praktisk erfarenhet av yrket och dess krav. Sådan erfarenhet torde inte kunna förvärfvas på kortare tid än sex månader.

Genom praktiktjänstgöring av denna omfattning torde även felaktiga yrkesval kunna undvikas. En enkät som företagits bland journalistinstitutets elever visar, att flertalet av dessa anser tre månaders praktik otillräcklig. De allra flesta förordar, att minst sex månaders praktik kräves för inträde vid institutet.

Ifråga om uppdelningen av praktiktiden på olika arbetsgivare och perioder kan å ena sidan anföras, att praktiktjänstgöringen utbildningsmässigt torde bli effektivare, om den splittras så litet som möjligt. Å andra sidan är det givet, att det kan vara till fördel för de studerande att få pröva på olika arbetsuppgifter och förhållanden vid tidningar av skiftande art och storlek. Den givna rekom-

mendationen torde vara en praktisk avvägning mellan dessa båda synpunkter och är avsedd att tjäna som riktpunkt för de studerande. — Rekommendationen, att en del av praktiktiden bör fullgöras så snart efter studentexamen som möjligt, har tillkommit, därför att det måste anses betydelsefullt, att de studerande på ett tidigt stadium får tillfälle att pröva, om de passar för och trivs med yrket. — Sommarmånaderna är i viss utsträckning att betrakta som lågsäsong för tidningarna. Om en del praktikanter kunde förlägga någon del av sin tjänstgöring till annan tid än sommarferier, skulle detta göra det lättare för tidningarna att ta emot alla praktiksökande. Praktikanterna torde också kunna erhålla bättre handledning på andra tider än sommaren, då många av de ordinarie befattningshavarna har semester.

Det kan enligt kommittén inte uteslutas, att antalet för den här föreslagna journalistutbildningen intresserade blir större, än vad både antalet praktikplatser och antalet institutsplatser medger. Därigenom kan besvärliga problem uppstå vid fördelningen av tillgängliga praktikplatser. Kommittén finner det med hänsyn härtill önskvärt, att tidningsbranschens organisationer bildar en *central praktiknämnd* för behandlingen av olika med praktiktjänstgöringen sammanhängande problem. Den angelägnaste uppgiften bör härvid vara att stimulera tidningsföretagare att tillhandahålla praktikplatser i tillräcklig utsträckning. Även frågor rörande praktikanter handledning och arvodering synes böra ligga inom ramen för en sådan nämnds verksamhet.

Institutsstudier

Enligt kommittén skall journalistinstitut meddela den teoretiska och praktiska fackutbildningen för journalistryket. Institutsutbildningen förutsätts bli ettårig, dvs. av samma omfattning som den nuvarande vid stockholmsinstitutet. Det föreslås, att utbildningen i framtiden skall bedrivas enligt två linjer, *studentlinje* och *akademikerlinje*. Kommittén anser, att samundervisning för de båda linjerna bör kunna bedrivas i viss utsträckning.

Elev, som förvärvat akademiskt betyg i visst ämne, bör enligt kommittén kunna erhålla befrielse från motsvarande undervisning vid institut. I stället skall sådan elev såsom seminariearbete författa uppsats eller behandla ett praktikfall, utföra en undersökning e. d. Kvalitetskraven ställes därvid i proportion till den tid vederbörande varit befriad från undervisning.

Kursplanen omfattar för närvarande ca 700 timmar. Den har enligt vad kommittén erfarit fungerat tillfredsställande, och kommittén föreslår inte någon egentlig förändring av dess omfång eller innehåll. Vad beträffar undervisningen på studentlinjen, förutsätter kommittén, att den skall bedrivas på i huvudsak samma sätt, som hittills skett vid Journalistinstitutet i Stockholm.

I följande sammanställning redovisas kommitténs förslag till kursplan för dels studentlinje — motsvarande nu gällande kursplan vid Journalistinstitutet i Stockholm — dels akademikerlinje.

Kursplan för utbildning vid statligt journalistinstitut

Ä m n e	Timantal
Världen av i dag, aktuell orientering	30
Psykologi, sociologi och massmedia	36
Presstruktur och tidningsekonomi	10
Samhället, organisationerna och pressen (bortfaller för akademikerlinjen)	50
Samhällsekonomi och allmän företagsekonomi	42
Aktuell samhällsdebatt	12
Pressrätt (bortfaller för akademikerlinjen)	8
Pressetik	8
Den moderna reklamen	8
Konsumentupplysning och textreklam	16
Grafisk teknik	30
Journalistiska elementa och dagspressjournalistik (för akademikerlinjen 172 timmar)	187
Byråjournalistik	12
Veckopressjournalistik	52
Radio- och TV-journalistik	50
Fackpressjournalistik	15
Presshistoria	18
Språkvård och stilistik	25
Källkritik (inklusive semantik)	25
Studiebesök	50
Seminarieövningar (endast akademikerlinjen)	30
Summa timmar å studentlinjen	684
Summa timmar å akademikerlinjen	641
Antal timmar totalt	1 325

Dimensioneringsfrågor**Utbildningskapaciteten**

Vid bedömningen av journalistutbildningens dimensionering har kommittén utgått från de i det föregående redovisade beräkningarna rörande det framtida behovet av journalister. Ett *nyrekryteringsbehov av ca 200 journalister om året* har beräknats för perioden 1961—65. Eftersom andelen akademiker och personer med annan högre utbildning är ganska ringa inom journalistkåren, synes det enligt kommittén vara realistiskt att antaga, att en stor del av rekryteringsbehovet även under de närmaste åren kommer att fyllas med personer, vilka rekryterats den traditionella vägen via aspiranttjänstgöring. *Det årliga behovet*

av journalister med akademisk utbildning, inom det nyssnämnda totala rekryteringsbehovet, har för de närmaste åren uppskattats till omkring 60.

Kommittén anför vidare, att efterfrågan på journalister, som diplomerats från Journalistinstitutet i Stockholm, hittills varit stor. Flertalet av eleverna har sålunda fått sin anställningsfråga ordnad redan under studietiden; varje elev har i regel haft två à tre erbjudanden om anställning att välja mellan.

Med hänsyn till vad som här anförts framlägger kommittén ett förslag, som innebär, att ifrågavarande institutsutbildning dimensioneras så, att fr. o. m. läsåret 1962/63 årligen 90 utbildningsplatser anordnas, av vilka 45 på akademikerlinje och 45 på studentlinje. Kommittén finner det rimligt att förutsätta, att ett så stort antal institutsutbildade journalister utan svårigheter kommer att finna lämplig sysselsättning.

Journalistinstitutet i Stockholm

Journalistinstitutet i Stockholm har startats på enskilt initiativ samt organiserats och bekostats av branschens organisationer och företag. Den utbildning som där bedrivs har hittills varit helt fristående. Såsom framgått av det föregående skall enligt kommitténs förslag parallellt med den nuvarande utbildningsformen anordnas en högre journalistutbildning, i vilken institutsstudier skall utgöra en integrerande del. Kommittén erinrar om att statsmakterna i ökad utsträckning påtagit sig kostnaderna för såväl teoretiska som praktiska utbildningsvägar; journalistutbildningen anses inte böra intaga någon särställning i detta avseende. Även från studiesocial synpunkt anser kommittén det motiverat, att staten övertar ansvaret för journalistutbildningen.

I fråga om stockholmsinstitutets dimensionering föreslår kommittén, att institutet utvidgas så, att det fr. o. m. höstterminen 1962 kan ta emot 60 elever per år, av vilka 30 på akademikerlinje och 30 på studentlinje. Förslaget innebär, att institutets kapacitet förutsätts bli fördubblad.

Journalistinstitut i Göteborg

Ett statligt journalistinstitut i Stockholm synes — enligt kommittén — på grund av brist på lärare och lokaler inte kunna byggas ut till större kapacitet än 60 studerande per år, åtminstone inte inom nära framtid. Det synes kommittén inte heller önskvärt att koncentrera institutsutbildningen till en enda studieort. Enligt kommitténs mening bör sådan utbildning förläggas till orter med universitet och med ett antal inte alltför små tidningar.

I Göteborg har alltsedan läsåret 1946/47 anordnats journalistkurser vid universitetet. Kommittén finner, att den erfarenhet, som på så sätt samlats om möjligt bör tillvaratagas. För en förläggning av ett journalistinstitut till Göteborg talar enligt kommittén också den starka ökning av antalet studerande, som under de senaste åren inträffat vid den humanistiska fakulteten där.

Mot denna bakgrund har kommittén ansett sig böra föreslå, att ett journa-

listinstitut förläggs till Göteborg. Det bör enligt kommitténs förslag inleda sin verksamhet fr. o. m. höstterminen 1962 samt bereda utbildning åt 30 elever per år, av vilka 15 på akademikerlinje och 15 på studentlinje.

För frågor rörande bl. a. utvidgningen av utbildningskapaciteten i Stockholm och uppbyggandet av ett journalistinstitut i Göteborg har i betänkandet förslagits tillsättande av en *organisationskommitté* om fyra till sex personer. I denna kommitté bör enligt förslaget ingå representanter för bl. a. universiteten, universitetskanslersämbetet samt berörda organisationer.

Organisatoriska frågor m m

Tillsynsmyndighet och stadgar m. m.

Journalistinstitutet i Stockholm står under *överinseende* av överstyrelsen för yrkesutbildning. Kommittén finner det emellertid med hänsyn till den högre journalistutbildningen önskvärt, att institututbildningen nu underställs kanslern för rikets universitet. Härigenom underlättas samordningen av ifrågavarande universitets- och institutsstudier. Som motivering anföres vidare, att undervisningen vid instituten i viss utsträckning skall bedrivas i högskolemässiga former.

Kommittén presenterar i sitt betänkande även ett *förslag till stadga* för journalistinstitutet. Häri upptages bl. a. frågorna om styrelser, utbildningsråd, rektorer, lärare och övrig personal. För kommitténs förslag i dessa avseenden skall redogörelse lämnas i det följande.

I fråga om examinationen föreslår kommittén bl. a., att elev som godkänts i de i vederbörande kursplan föreskrivna tentamina och genomgått där föreskrivna särskilda kurser skall äga rätt att erhålla *diplom*. För studerande som genomgått akademikerlinje vid journalistinstitut skall enligt förslaget diplom utfärdas vid vederbörande fakultets kansli. Av diplom skall framgå såväl akademiska betyg som fullgjord praktiktjänstgöring och genomgången institututbildning. Diplom för studerande som genomgått studentlinje vid journalistinstitut skall utfärdas av vederbörande institut samt utvisa dels fullgjord praktiktjänstgöring, dels genomgången institututbildning.

Styrelse och utbildningsråd

Då institutens lärarpersonal till största delen avses bestå av timlärare, saknas enligt kommittén förutsättningar för att skapa ett organ motsvarande lärarkollegier för ledningen av institutens verksamhet. Kommittén anser det därför nödvändigt att ställa instituten under ledning av särskilda *styrelser*. För att instituten väl skall kunna fylla sin uppgift att meddela kvalificerad yrkesutbildning, avpassad efter branschens behov, finner kommittén det önskvärt, att styrelserna — liksom för närvarande stockholmsinstitutets styrelse — erhåller representanter för branschorganisationerna.

Vart och ett av journalistinstitutet skall enligt kommitténs förslag ställas under ledning av en styrelse bestående av ordförande jämte lägst åtta, högst nio av Kungl. Maj:t för tre år utsedda ledamöter. Respektive instituts rektor skall vara självskriven styrelseledamot. Om instituts rektor ej är ordinarie lärare vid vederbörande humanistiska fakultet, skall Kungl. Maj:t efter förslag av kanslern förordna en ledamot av fakulteten att som nionde ledamot ingå i institutets styrelse. En styrelseledamot skall enligt förslaget utses som representant för konsumentintressen, medan en ledamot skall tillsättas efter gemensamt förslag av Tidningarnas arbetsgivareförening och A-pressens samorganisation samt en ledamot efter förslag av vardera Svenska tidningsutgivareföreningen, Svenska journalistförbundet, Publicistklubben, Föreningen svensk fackpress samt Sveriges radio AB.

De erfarenheter och kunskaper, som medlemmarna i den nuvarande stiftelsen för Journalistinstitutet i Stockholm besitter, bör enligt kommitténs uppfattning tillvaratagas även sedan staten övertagit ansvaret för journalistutbildningen. Det är vidare angeläget, att instituten kan hålla fortlöpande kontakt med utvecklingen inom publicistiken. Med hänsyn till bl. a. vad som här anförts föreslår kommittén, att ett för instituten gemensamt rådgivande organ — *utbildningsrådet för journalistutbildning* — inrättas. Ledamöterna i rådet, vilket föreslås omfatta lägst 15, högst 20 personer, skall enligt kommittén utses av Kungl. Maj:t — efter förslag av branschens organisationer — för perioder om fem år. Bland rådets uppgifter bör ingå att yttra sig över förslag till kursplaner o. d. samt att framlägga förslag till ändringar rörande undervisningen och i fråga om institutens organisation.

Rektorer, lärare och övrig personal

Den långsiktiga planeringen, utvecklingsarbetet samt övervakningen av undervisning och examination hör till de uppgifter, som enligt betänkandet bör åvila journalistinstitutens *rektorer*. Kommittén föreslår, att rektor skall tillsättas av Kungl. Maj:t efter förslag av vederbörande instituts styrelse.

Till rektorer vid journalistinstitutet bör enligt kommittén om möjligt utses personer med docentkompetens — företrädesvis akademiska lärare i ämnen av stor betydelse för utbildningen. Instituts rektor föreslås få rätt att närvara och yttra sig i fakultet och undervisningsnämnd, när spörsmål, som berör utbildningen av journalister, behandlas. Kommittén anser, att härigenom goda möjligheter kan skapas för ett fruktbart samarbete mellan institut och universitet. Enligt kommitténs uppfattning bör rektoraten vid instituten utformas som deltidsbefattningar. Till vardera av rektorerna föreslås utgå ett årsarvode av 12 000 kr.

Kommittén betonar svårigheterna att erhålla lärare, som har erforderliga kunskaper i tillräckligt många av institutsämnena för att kunna bindas till heltidstjänster vid instituten. Vid Journalistinstitutet i Stockholm har man

dock haft tillgång till en heltidsanställd huvudlärare och kursledare. I övrigt har lärarpersonalen där utgjorts av timarvoderade lärare.

Med all sannolikhet måste — enligt kommittén — under överskådlig framtid större delen av undervisningen vid journalistinstitutet meddelas av timlärare. Kommittén finner emellertid, att det erfordras en *heltidsanställd lärare* vid respektive institut, vilken under rektor har att svara för den dagliga ledningen av undervisningen, för de löpande kontakterna med timlärare och elever samt för enklare administrativa göromål. I överensstämmelse med dessa synpunkter föreslår kommittén, att vid vart och ett av instituten inrättas en heltidstjänst som kursledare i lönegrad Ae 26. Undervisningsskyldigheten föreslås av kommittén bli 150 timmar per år. Kursledare bör enligt förslaget tillsättas av Kungl. Maj:t efter förord av vederbörande instituts styrelse.

Kommittén föreslår vidare, att styrelserna skall ges rätt att i erforderlig mån anställa *extra lärare* (timlärare). Till dessa lärare bör i princip utgå arvode som för lektorsundervisning vid universitet, dvs. för närvarande 75 kr. per timme. Vid tillsättande av kursledare och övriga lärare bör, enligt vad kommittén särskilt framhåller, hänsyn främst tagas till de sökandes yrkesskicklighet och pedagogiska förmåga.

Behovet av *kontorspersonal* m. m. har av kommittén bedömts motsvara en anställd per 30 elever. Bland uppgifterna för denna personal kan nämnas handhavande av löpande utbetalningar, sekreterarbete åt rektor och kursledare samt biträde vid handläggning av inträdesansökningar. Av denna personal kommer att krävas — förutom skicklighet i stenografi och maskinskrivning — goda kunskaper i engelska, tyska och franska samt bokföring. Med hänsyn till de ansvarsfulla arbetsuppgifterna anser kommittén det nödvändigt, att det vid vardera av instituten inrättas en tjänst som kontorist i lönegrad Ae 9. Ytterligare personalbehov bör enligt kommittén kunna tillgodoses genom inrättande av kanslibiträdestjänster i lönegrad Ae 7. Vederbörande instituts styrelse bör bemyndigas anställa personal för nämnda befattningar, framhåller kommittén, som vidare förutsätter, att den ytterligare arbetskraft som kan finnas erforderlig för kamerala och expeditionella uppgifter samt bibliotekariesysslor får anställas inom ramen för anslag till extra personal.

Lokalfrågor

Journalistinstitutet i Stockholm disponerar för närvarande tillsammans med institutet för högre reklamutbildning och grafiska institutet lokaler i konstfackskolans byggnad vid Valhallavägen. Den föreslagna utbyggnaden av journalistinstitutet kan enligt kommittén inte ske utan tillgång till större lokalutrymmen. Kommittén förordar, att byggnadsstyrelsen fr. o. m. den 1 juli 1962 i vanlig ordning förhvir erforderliga lokaler för institutets räkning. En mera definitiv lösning av lokalfrågan förutsätts kunna ske exempelvis genom att institutet inrymmas i någon av Stockholms universitets nybyggnader vid Frescati eller i någon av de lokaler, som blir lediga vid universitetets utflyttning.

Beträffande det föreslagna *journalistinstitutet i Göteborg* utgår kommittén från att lokalfrågan på kortare sikt löses med hjälp av provisoriska lokaler, förhyrda av byggnadsstyrelsen. På längre sikt synes enligt kommittén möjligheter föreligga för institutet att erhålla lokaler antingen i den planerade nybyggnaden för samhällsvetenskapliga ämnen vid universitetet i Göteborg eller i en aktualiserad nybyggnad för handelshögskolan i Göteborg.

Kostnadskalkyler

Kommittén har i sitt betänkande framlagt vissa kostnadskalkyler. I fråga om årliga driftkostnader för det föreslagna *journalistinstitutet i Stockholm* redovisar kommittén följande beräkningar, baserade på en förutsatt årlig utbildningskapacitet av 60 studerande, av vilka 30 på akademikerlinje och 30 på studentlinje.

Löner och arvoden

Rektorsarvode	12 000
Kursledare i Ae 26	33 192
Timarvoden om 75 kr. för ca 1 100 timmars undervisning	82 500
Kontorist i Ae 9	13 788
Kanslibitråde i Ae 7	12 444
Kostnader för extra personal, övertidsersättningar m. m. (inklusive arvode om 6 000 kr. till bibliotekarie)	12 000

Materiel

Möbler, kontors- och undervisningsmateriel (inklusive kostnader om 8 000 kr. för tryckning av övningstidning)	12 000
Böcker och tidskrifter	2 000
<i>Expenser</i>	15 000

Summa årliga driftkostnader 194 924

För det föreslagna *journalistinstitutet i Göteborg*, som av kommittén förordats få en årlig utbildningskapacitet av 30 studerande — av vilka 15 på akademikerlinje och 15 på studentlinje — har de årliga driftkostnaderna beräknats till 129 788 kr. Den jämfört med stockholmsinstitutet lägre kostnadsnivån nås genom begränsning av den timarvoderade undervisningen till ca 650 timmar, reducering av kontorspersonalen med ett kanslibitråde, inskränkning av kostnaderna för extra personal, övertidsersättningar m. m. till 5 000 kr. samt genom beräkning av lägre belopp för materiel och expenser.

Under det första verksamhetsåret kommer enligt kommittén att uppstå engångskostnader för anskaffning av möbler, kontorsinventarier och kontorsmaskiner samt varaktig undervisningsmateriel, t. ex. projektorer och bandspelare. Dessa kostnader har av kommittén beräknats uppgå till 35 000 kr. för stockholmsinstitutet och till 23 000 kr. för göteborgsinstitutet.

De merkostnader som *universiteten* åsamkas genom anordnande av alternativa studiekurser m. m. i samband med den högre journalistutbildningen kommer enligt kommitténs bedömning att bli ganska obetydliga. Större delen av dessa kostnader förutsätts kunna bestridas genom tillämpning av gällande bestämmelser rörande tilldelning av lärarkrafter m. m. i ämnen inom filosofisk fakultet.

Kommittén föreslår även en viss förstärkning av *universitetskanslersämbetets* resurser. Förslaget avser en anslagsförstärkning med 30 000 kr., vilket ungefär motsvarar lönen till en förste byråsekreterare i lönegraden A 23. Beloppet är beräknat med utgångspunkt i att de i betänkandet föreslagna journalist- och reklaminstitutioner inrättas och ställes under överinseende av kanslern.

Särskilt yttrande

I ett särskilt yttrande rörande de obligatoriska betygsenheterna i ämnet statskunskap framför ledamöterna Håkansson och Högström huvudsakligen följande synpunkter.

Kommittén har varit enig om att föreslå, att fyra akademiska betygsenheter obligatoriskt skall ingå i den akademiska journalistutbildningen. Inte heller har det rätt några delade meningar om de tre huvudsynpunkter, som bör vara vägledande vid fördelningen mellan olika ämnen och ämnesområden av dessa fyra enheter, nämligen att journalistutbildningen bör ge goda samhällsvetenskapliga insikter, att valet av ämnen för de fyra betygsenheterna bör vara så fritt som möjligt samt att de akademiska studierna bör vara så fördjupade, att de åtminstone i ett ämne når tvåbetygsnivån.

Kommitténs majoritet har vid avvägningen mellan dessa synpunkter stannat för att binda två av de fyra betygsenheterna till ämnet statskunskap och låta valet av ämnen för de två övriga vara helt fritt. Denna avvägning synes oss inte vara den lyckligaste. Skälen är följande:

1) Det finns inte något enskilt akademiskt ämne, som ensamt kan ge en bred samhällsvetenskaplig orientering. Ämnet statskunskap kan kanske sägas ge den bästa kännedomen om samhällets institutionella och politiska uppbyggnad. Men ämnena nationalekonomi, sociologi och statistik ger andra insikter, som för journalisten inte kan sägas vara mindre viktiga, då det gäller den breda orienteringen i det moderna samhället. Den samhällsvetenskapliga utbildningen inom ramen för den akademiska journalistutbildningen bör således inte obligatoriskt koncentreras till statskunskap. Även om det är tillrådligt att den blivande journalisten har betyg i statskunskap, bör de studerande, som valt andra samhällsvetenskapliga ämnen, inte utestängas från den akademiska journalistutbildningen.

2) Den fördjupning av utbildningen, som tvåbetygsstudierna anses innebära i förhållande till ettbetygsstudierna, bör för den blivande journalisten inte nödvändigtvis vara förlagd till de samhällsvetenskapliga ämnena. De samhällsvetenskapliga insikter, som är nödvändiga för journalisten, är av orienterande slag och förutsätter — om man bortser från vad som gäller för specialisten — i och för sig inte någon fördjupning. För journalisten torde fördjupningen som sådan vara lika värdefull, till vilket ämne den än förlägges.

3) Det är, som kommittén i sin helhet varit enig om, önskvärt att journalistkåren in corpore har en bred allmänbildning och en gedigen kunskapsbas inom

skilda ämnesområden. Det gäller därför att skapa en attraktiv studieväg för personer, som förenar intressen och fallenhet för journalistik med insikter på de mest skilda områden. Därför bör tvåbetygsstudierna kunna bedrivas i annat än samhällsvetenskapligt ämne. Av de fyra betygsenheterna bör endast en obligatoriskt bindas till ett av ämnena statskunskap, nationalekonomi., sociologi och statistik. Den blivande journalisten bör visserligen rekommenderas att ha ett betyg i statskunskap och för orienteringens bredd sammanlagt två betygsenheter i samhällsvetenskapliga ämnen, men studerande med tyngdpunkten i sina studier på andra ämnesområden bör inte utestängas från den akademiska journalistutbildningen.

Yttranden rörande journalistutbildning

Kommitténs förslag om anordnande av högre journalistutbildning hälsas genomgående med tillfredsställelse av remissinstanserna, vilka finner det värdefullt, att en ny utbildningsväg för bl. a. studerande inom humanistisk fakultet kommer till stånd och att staten blir huvudman för denna utbildning. *Statskontoret*, som tillstyrker kommittéförslaget i dess huvudsakliga delar, uttalar, att det framstår som ett angeläget samhällsintresse, att utbildningen av journalister erhåller en standard som står i rimlig relation till det ökade inflytande dessa utövar på opinionsbildningen. Från principiella synpunkter kan man invända, framhåller *styrelsen för Journalistinstitutet i Stockholm*, att det varit önskvärt att pressen själv kunnat påtaga sig kostnaderna för den föreslagna utbyggnaden. Styrelsen finner dock, att ekonomiska skäl starkt talar för att staten övertar ansvaret för journalistutbildningen.

De behovsberäkningar, som redovisas i betänkandet, karakteriseras av ett flertal remissinstanser såsom osäkra. *Journalistinstitutets styrelse* anser prognosen vara svagt underbyggd. Styrelsen framhåller emellertid, att beräkningar som gjorts inom branschen visar, att det årliga nyrekryteringsbehovet avsevärt överstiger det föreslagna antalet utbildningsplatser vid de båda instituten. *SACO* anser, att kommitténs förslag under inga omständigheter kan leda till överproduktion av journalister. *Sveriges public relationsförening* konstaterar, att journalistutbildning är den för även pressombudsmän och public relationsmän lämpligaste utbildningsvägen.

I fråga om tillströmningen av studerande räknar *statskontoret* med betydligt högre tal än vad arbetsmarknadsstyrelsen kommit fram till i sin av kommittén åberopade utredning.

Den föreslagna utformningen av den akademiska delen av den högre journalistutbildningen behandlas ingående i remissyttrandena. Inför förslaget, att två betyg i statskunskap skall obligatoriskt ingå i utbildningen, ställer sig flertalet remissinstanser negativa. Kritiska synpunkter anföres av bl. a. *universitetskanslern, humanistiska fakulteten i Lund, humanistiska fakulteten i Stockholm, statens konsumentråd, statens institut för konsumentfrågor, Svenska banksföreningen, Svenska försäkringsbolags riksförbund,*

SACO, SFS, lärarrådet vid handelshögskolan i Stockholm och Sveriges allmänna exportförening. Humanistiska fakulteten i Göteborg finner däremot nämnda förslag motiverat. Vissa instanser framhåller, att statskunskap bör kunna ingå som obligatoriskt ämne men i så fall med ett betyg. Denna synpunkt företräds av bl. a. *statskontoret, ekonomiska fakulteten i Lund och journalistinstitutets styrelse.*

TCO förordar krav på minst ett betyg i statskunskap samt minst två betyg totalt i samhällsvetenskapliga ämnen. Enligt *TCO* — och flera andra remissinstanser — bör dessutom fordras två betyg i något av de i utbildningen ingående ämnena. *TCO* anser det angeläget, att kraven i fråga om universitetsstudierna så utformas, att man genom dessa studier dels åstadkommer en fast grund för att både garantera en bestämd yrkesinriktning och täcka de för journalistutbildningen centrala ämnena, dels ger möjligheter för de blivande journalisterna att välja ämnen efter fallenhet och med hänsyn till pressens skiftande behov.

Humanistiska fakulteten i Uppsala har övervägt ett förslag om att nordiska språk skulle göras till obligatoriskt ämne men har i likhet med flertalet akademiska myndigheter kommit fram till att valet av ämnen bör få göras helt fritt. *Humanistiska fakulteten i Lund, humanistiska fakulteten i Stockholm och matematisk-naturvetenskapliga fakulteten i Stockholm* finner, att utbildning av journalister med naturvetenskaplig inriktning skulle utgöra ett värdefullt tillskott för pressen. Denna åsikt delas av *SACO* och *SFS*, som anser, att möjlighet bör ges de studerande att få medtaga halvbetygskurser inom ramen för de fyra betygen.

Kring kommitténs förslag rörande institutsutbildningen råder i stort sett enighet. *Statskontoret* ifrågasätter dock, om den föreslagna översikten i ämnet pressrätt kan anses motsvara det stora ansvar som i detta hänseende åvilar journalister. *TCO* ställer sig frågande till huruvida bl. a. de tidningsadministrativa problemen kommer att bli tillräckligt belysta enligt den av kommittén förordade kursplanen. *Statens konsumentråd* erinrar om behovet av utbildning rörande konsumentupplysning.

Möjligheterna att anordna gemensam undervisning för akademiker- och studentlinjerna behandlas av *journalistinstitutets styrelse*. Vissa föreläsningar bör enligt styrelsen kunna ske gemensamt, medan undervisning i seminarieform samt studiebesök bör ske linjevis liksom även den praktiskt inriktade undervisningen.

Önskvärdheten av att institutsutbildningen får tillgodoräknas som två akademiska betyg i filosofie kandidatexamen understryks av såväl *statskontoret* som *journalistinstitutets styrelse*. Institutsutbildningen bör enligt *socionomutbildningskommittén* och *SACO* göras tillgänglig även för socionomer, vilka bör beredas tillträde till akademikerlinje på samma grunder som universitetsstuderande. *Mindre konsistoriet i Stockholm* anser, att avlagd akademisk examen bör berättiga till inträde vid instituten.

Den praktiktid som föreslagits som villkor för tillträde till journalistinstitut bör enligt *journalistinstitutets styrelse* få den omfattning som kommittén

rekommenderat, dvs. utgöra sex månader. Styrelsen anser det även lämpligt, att praktiktjänstgöringen får delas upp på två företag. Vidare hävdar styrelsen vikten av att den föreslagna centrala praktiknämnden inrättas.

SACO är av den uppfattningen, att praktiktiden bör begränsas och att praktiktjänstgöringen ej bör få läggas till grund för gradering av de sökandes meriter. Organisationen anför bl. a. följande.

Om man anser sig nödsakad att kräva en mera omfattande praktik, bör denna äga rum i läroanstaltens regi. Därvid bör samma system kunna tillämpas som för närvarande användes vid socialinstitutet och lärarhögskolorna: de studerande genomgår en första etapp av den teoretiska utbildningen, varefter de ägnar en termin åt praktiktjänstgöring vald i samråd med läroanstalten; praktiktiden åtföljes av en avslutande etapp av teoretisk utbildning. En sådan konstruktion borde även för journalistutbildningen kunna medföra optimalt utbyte av den tid som ägnas åt utbildningens olika beståndsdelar och möjliggöra ett verkligt samspel mellan den teoretiska utbildningen och den praktiska tjänstgöringen.

Studiesocialt stöd bör enligt SFS utgå till studerande vid journalistinstitutet efter samma system, som tillämpas för universitetsstuderande. *Journalistinstitutets styrelse* och TCO förordar, att nämnda förmåner skall gälla för studerande vid institutens båda linjer. *Studiesociala utredningen* uttalar, att studiehjälpens utformning och gränsdragningen mellan olika studiehjälpssystem ej bör få påverka valet av utbildningslinje. Då utredningen får anledning att — i samband med sin översyn av vissa gränsdragningsproblem — överväga även här aktuella samordningsfrågor, anser den det ej motiverat att nu föreslå en temporär lösning.

I fråga om lokaliseringen av journalistinstitutet råder bland remissinstanserna enighet kring kommitténs förslag.

Lokalfrågan är för journalistinstitutet i Stockholm möjlig att lösa provisoriskt, enligt vad *byggnadsstyrelsen* framhåller. Lokalproblemet i Göteborg anser byggnadsstyrelsen däremot vara så svårlöst, att statsmakternas beslut om tidpunkten för inrättande av det föreslagna institutet bör göras beroende av möjligheten att lösa lokalfrågan.

Remissinstanserna har i sina yttranden tagit upp en rad organisatoriska frågor. Sålunda framhåller *statskontoret*, att journalistinstitutet med hänsyn till bl. a. lokalsituationen bör sammanföras med de humanistiska fakulteterna. *Universitetskanslern* och *mindre konsistoriet i Stockholm* finner, att de båda instituten bör ställas under kanslerns överinseende, eftersom huvuddelen av den högre journalistutbildningen sker vid universitet. Praktiska skäl talar nämligen enligt kanslern för att tillsynen över hela utbildningen sker genom en myndighet. *Riksrevisionsverket* uttrycker däremot tveksamhet inför förslaget om att överföra tillsynsuppgiften från överstyrelsen för yrkesutbildning till universitetskanslern. *Humanistiska fakulteten i Stockholm* avstyrker förslaget om ändrad tillsynsmyndighet. Tillsynen över institutsutbildningen bör enligt fakulteten ordnas på liknande sätt som för den praktiska lärarutbildningen. *Överstyrelsen för yrkesutbildning* finner det rimligt, att densamma får kvarstå som

tillsynsmyndighet, enär styrelsen äger dels överblick över näringslivets utbildningsvägar, dels erfarenhet av den hittillsvarande utbildningen på området.

Såväl styrelser som utbildningsråd vid journalistinstitutet har enligt *statskontoret* gjorts alltför manstarka i det av kommittén presenterade förslaget. En styrelse omfattande nio till elva personer samt ett arbetsutskott med förslagsvis fem ledamöter anses av statskontoret vara en effektivare organisationsform. *Humanistiska fakulteten i Göteborg, matematisk-naturvetenskapliga fakulteten i Stockholm* och *SACO* anför liknande synpunkter. *Journalistinstitutets styrelse* föreslår, att representanter för veckopressen beredes plats i styrelserna. *Statens konsumentråd* förordar, att konsumenterna ges representation i både styrelser och utbildningsråd; konsumentrådet bör därvid erhålla förslagsrätten. *Mindre konsistoriet i Stockholm* uttrycker önskemål om att universiteten blir representerade med två ledamöter i institutens styrelser.

Kommitténs förslag om arvoderade rektorsbefattningar vid institutet diskuteras av bl. a. *SACO*, som finner, att frågan om rektoratets utformning måste ytterligare övervägas. *Journalistinstitutets styrelse* ansluter sig till kommitténs mening, att rektorerna bör vara akademiska lärare. Styrelsen biträder kommitténs förslag även rörande personalorganisationen i övrigt; bibliotekssysslorna torde dock kunna anförtros åt någon inom kontorspersonalen. Enligt *humanistiska fakulteten i Stockholm* bör man av rektorerna i första hand kräva yrkesskicklighet, i andra hand akademisk kompetens.

Pressforskning bör enligt *humanistiska fakulteten i Göteborg* räknas till journalistinstitutets verksamhetsområde. För att journalistundervisningen skall kunna hållas på en tillfredsställande nivå är det — framhåller fakulteten — ytterst önskvärt, att även den praktiskt inriktade undervisningen har kontakt med forskningen inom området.

Departementschefen

De former av journalistutbildning, som nu förekommer i vårt land, har tillkommit på privat initiativ. Vid Journalistinstitutet i Stockholm, vilket är organiserat som en enskild stiftelse, meddelas sedan hösten 1959 en ettårig fackutbildning med studentexamen eller motsvarande som grund. I Göteborg har under ett antal år anordnats särskilda journalistkurser med anknytning till universitetet.

Kommittén för nya utbildningsvägar vid de filosofiska fakulteterna har i sitt betänkande om högre journalist- och reklamutbildning föreslagit, att Journalistinstitutet i Stockholm förstatligas samt att ett statligt journalistinstitut inrättas i Göteborg. Utbildningen vid institutet skall enligt kommittén ske på studentlinje och akademikerlinje. Studier vid sistnämnda linje avses ingå i en högre journalistutbildning. Kommittén har förutsatt, att i stort sett samma ettåriga kursplan skall gälla för båda linjerna. Högre journalistutbildning skall enligt för-

slaget omfatta fyra akademiska betyg, av vilka två i statskunskap och två i valfria ämnen, samt sex månaders praktiktjänstgöring och därefter en ettårig fackutbildning vid journalistinstitut.

Kommittén har grundat sitt ställningstagande på en bedömning av det framtida behovet av personer med journalistutbildning, fördelade på olika verksamhetsområden. Därvid har särskilt beaktats behovet av journalister med akademisk utbildning. Andelen yrkesverksamma journalister med högre utbildning beräknas successivt öka inom samtliga av undersökningen berörda områden. Av redogörelsen framgår, att inom t. ex. dagspressen — det traditionellt största verksamhetsområdet — endast omkring 10 % av journalisterna nu är akademiskt utbildade. Detta är enligt vad jag erfarit en låg siffra jämfört med förhållandena i vissa andra västeuropeiska länder. Vid remissbehandlingen av förslaget har också allmän enighet rått om behovet av kvalificerad utbildning för journalister.

För egen del finner jag det klart påvisat, att behov föreligger av kvalificerad, för journalistisk verksamhet särskilt anpassad utbildning. Jag anser det vidare från allmänna synpunkter vara ett väsentligt intresse, inte minst med hänsyn till det inflytande som pressen utövar på opinionsbildningen, att personer, som avser att ägna sig åt journalistisk verksamhet av olika slag, ges tillfälle till yrkesinriktade fackstudier på högskolenivå. För ett genomförande av förslaget om den högre journalistutbildningen talar även önskvärldheten av att bereda humanister möjligheter till nya utbildningsvägar.

De av kommittén uppdragna riktlinjerna för anordnande i statlig regi av journalistutbildning synes mig väl ägnade att läggas till grund för ett beslut i ärendet. Remissinstanserna har också i fråga om riktlinjerna för utbildningen i huvudsak instämt i vad kommittén förordat. Beträffande enskildheter i de av kommittén framlagda förslagen finner jag vissa modifikationer vara nödvändiga. På redan anförda skäl är jag emellertid beredd att nu förorda, att journalistutbildning i statlig regi anordnas vid särskilda institut samt att sådan utbildningsverksamhet igångsättes i Stockholm och Göteborg fr. o. m. läsåret 1962/63.

I överensstämmelse med kommitténs förslag förordar jag, att ettårig institutsutbildning sker på dels studentlinje, dels akademikerlinje. Såsom kommittén föreslagit bör för tillträde till förstnämnda linje krävas studentexamen eller motsvarande samt sex månaders praktiktjänstgöring. Inträdeskraven vid akademikerlinjen — det avslutande momentet i högre journalistutbildning — bör i enlighet med förslaget fastställas till fyra akademiska betyg samt sex månaders praktiktjänstgöring. Till frågan om de akademiska studiernas inriktning återkommer jag i det följande. Som en övergångsanordning förordar jag, att sökande till journalistinstitut läsåret 1962/63 bör kunna förklaras behörig, även om vederbörande fullgjort kortare praktiktid än den föreskrivna.

Kommittén har vid sin bedömning av utbildningsbehovet inom olika verksamhetsområden utgått från antagandet om en årlig genomsnittlig rekrytering under 1960-talets första hälft av omkring 200 journalister; 60 av dessa har bedömts ha behov av högre utbildning. Med utgångspunkt häri rekommenderar kommittén,

att journalistutbildningen i statlig regi dimensioneras så, att på studentlinje inrättas 30 utbildningsplatser i Stockholm och 15 i Göteborg samt på akademikerlinje likaledes 30 i Stockholm och 15 i Göteborg. Journalistinstitutet i Stockholm skulle sålunda enligt kommittéförslaget bli dubbelt så stort som journalistinstitutet i Göteborg.

Beträffande detta förslag vill jag först helt allmänt uttala, att en fixerad kapacitet i fråga om en utbildning av denna art i och för sig inte synes motiverad. Det är för det första önskvärt att så många som möjligt av de studerande, som avser att ägna sig åt journalistisk verksamhet beredes tillfälle att genomgå kvalificerad fackutbildning. För det andra synes den föreslagna utbildningen lämplig även för studerande, vilka ämnar söka sig till yrkesområden som är besläktade med journalistyrket. Ett i huvudsak fritt tillträde till de båda linjerna vore därför enligt min mening i princip att föredraga. Vissa praktiska svårigheter — bl. a. bristen på lokaler — gör dock ett sådant system för närvarande omöjligt. Utbildningskapaciteten måste på grund härav tills vidare begränsas. Jag förordar därför att kapaciteten nu anges till omkring 60 studerande vid vart och ett av instituten. Mitt förslag innebär sålunda att göteborgsinstitutets utbildningskapacitet bör bli densamma som stockholmsinstitutets. Tillgängliga utbildningsplatser bör fördelas med ungefär hälften på vardera linjen. Om det visar sig, att inte alla utbildningsplatser på en linje kan besättas med kompetenta sökande, bör de lediga platserna såvitt möjligt utnyttjas genom utvidgad intagning på den andra linjen.

Den begränsning av intagningskapaciteten, som tills vidare blir nödvändig, innebär naturligtvis — med hänsyn till den förväntade tillströmningen — att särskilda meritvärderingsregler måste skapas. Jag anser mig inte ha anledning att i detta sammanhang närmare beröra hithörande spörsmål men vill likväl göra vissa påpekanden. Då det gäller en yrkesutbildning av detta slag, är det enligt min mening olämpligt att låta studiemeriter fälla avgörandet vid intagningen. Därför bör akademiska betyg utöver de för akademikerlinjen föreskrivna fyra betygsenheter inte få tillgodoräknas. Betydande vikt bör fästas vid lämpligheten för den yrkesverksamhet det här gäller. Härvid bör hänsyn tagas till betyg från den obligatoriska praktiktjänstgöringen. Lämpligheten synes även kunna prövas med hjälp av vissa psykotekniska prov.

Till studerande som med godkänt resultat genomgått journalistutbildning på studentlinje bör i enlighet med kommitténs förslag utfärdas diplom av vederbörande institut. Vid högre journalistutbildning bör enligt min mening — sedan den studerande fullgjort de akademiska studierna inom ramen för ifrågavarande utbildning — berörd fakultet utfärda särskilt avgångsbetyg. Kommittén har föreslagit att vederbörande fakultets kansli skall utfärda diplom för studerande som genomgått akademikerlinje vid journalistinstitut. Det synes mig mera ändamålsenligt, att intyg om examen, grundat på bl. a. nyssnämnda särskilda avgångsbetyg, i detta fall meddelas av vederbörande institut. Sådan examen bör förslagsvis benämnas akademisk journalistexamen.

Utbildningen av journalister bör givetvis till betydande del koncentreras kring samhället, dess uppbyggnad, funktioner och problem. Som nämnts i det föregående har kommittén föreslagit, att vid högre journalistutbildning två av de fyra akademiska betygen skall avläggas i ämnet statskunskap, medan de båda övriga skall få väljas fritt. Mot denna ståndpunkt har två av kommitténs ledamöter reserverat sig. Dessa anser, liksom även många remissinstanser, att en så stark koncentration till ämnet statskunskap ej är motiverad med hänsyn till pressens behov. I flera remissyttranden hävdas, att ämnesvalet bör få göras så fritt som möjligt; utöver samhällsvetenskapliga och övriga humanistiska ämnen bör även naturvetenskapliga ämnen kunna ingå i utbildningen.

Enligt min uppfattning bör de akademiska studierna inom ramen för högre journalistutbildning i åtminstone ett ämne nå upp till tvåbetygsnivån. Jag anser också att ifrågavarande studier bör avse minst två ämnen. Vidare finner jag det angeläget, att blivande journalister erhåller gedigna kunskaper på det i vid mening samhällsvetenskapliga området. I övrigt bör det finnas utrymme för den studerande att göra sitt ämnesval efter eget intresse. Mot bakgrunden av vad jag här sagt föreslår jag, att minst två av de fyra obligatoriska betygen hämtas från något eller några av följande ämnen: ekonomisk historia, företagsekonomi, geografi, särskilt kulturgeografi, nationalekonomi, psykologi, sociologi, statistik och statskunskap. Av dessa ämnen bör enligt min mening statskunskap ingå med minst ett betyg. De båda återstående betygsenheterna bör få väljas fritt. Jag förutsätter, att studierna i statskunskap — och även i vissa övriga ämnen — kommer att kunna bedrivas efter alternativa studiekurser, som utformats för ändamålet.

I fråga om institutsutbildningen har kommittén lagt fram ett detaljerat förslag till kursplan, enligt vilket undervisningen kommer att ges ungefär samma innehåll på båda linjerna. Förslaget, som återgivits i det föregående, har i stort sett tillstyrkts av remissinstanserna. I likhet med kommittén finner jag, att kursplanen bör omfatta ca 700 timmars undervisning på vardera linjen. Utformningen av kursplanerna torde i huvudsak bära åvila ledningen för vederbörande institut; kommitténs förslag synes kunna tjäna som underlag vid detta arbete. Vid institutsutbildningen bör även tillgodoses behovet av undervisning rörande radio- och televisionsjournalistik. Jag förutsätter, att Sveriges radio AB kommer att ställa lokaler, apparater och personal till förfogande för journalistutbildningen i både Stockholm och Göteborg på samma sätt som hittills skett för Journalistinstitutet i Stockholm.

Institutet kommer sannolikt att för sin undervisning behöva utnyttja såväl akademiska lärare som universitetslokaler. Överenskommelse om dylika arrangemang torde kunna träffas mellan de lokala universitetsmyndigheterna och ledningen för vederbörande institut.

Den direkta ledningen av journalistinstitutet bör enligt kommittén utövas av särskilda av Kungl. Maj:ts utsedda styrelser om högst tio ledamöter. Kommittén har även föreslagit inrättande av ett för instituten gemensamt utbildningsråd

med 15—20 ledamöter. Vidare har förordats, att bl. a. berörda organisationer skall äga förslagsrätt beträffande ledamöter av såväl styrelser som råd.

I likhet med statskontoret anser jag, att ledningen för respektive institut bör anförtros en styrelse, som inom sig har att utse ett mindre arbetsutskott. Styrelsen bör bestå av förslagsvis tolv ledamöter. Det av kommittén föreslagna utbildningsrådets funktioner bör enligt min mening åligga styrelserna. Rektor för journalistinstitut bör ingå som självskriven ledamot av såväl styrelse som arbetsutskott. I båda dessa organ bör konsumentintressen, pressorganisationerna samt universitetet på orten vara representerade. De båda styrelserna bör fungera som bl. a. anslagsäskande instanser samt tillsammans bereda för instituten gemensamma frågor. Bland aktuella sådana spörsmål vill jag nämna frågor som rör utbildningskapacitet och intagningsnormer vid instituten, vidareutbildning av publicister samt randutbildning avsedd för personal inom exempelvis radio och television.

Frågor om bl. a. samordning av institutens kursplaner i vissa ämnen med universitetens bör handläggas av universitetskanslersämbetet. Något behov av en särskild tillsynsmyndighet för instituten synes enligt min mening, med hänsyn till bl. a. den ställning som de avsedda styrelserna kommer att få, icke föreligga.

I ett föregående avsnitt har jag berört frågan om åtgärder i syfte att avlänka en del av studentströmmen från humanistiska studier av traditionell typ till nya utbildningsvägar. Under hänvisning till vad jag därvid uttalat om kombinerad universitets- och institutsutbildning vill jag i detta sammanhang tillägga, att vissa skäl kan anföras för att all journalistutbildning på längre sikt anordnas helt inom ramen för fristående institut. I likhet med universitetskanslern men närmast från denna utgångspunkt anser jag att den av mig förordade uppläggningsen av den högre journalistutbildningen i viss mån bör få karaktär av försöksverksamhet.

Jag behandlar härefter frågor om medelsbehovet för nästa budgetår till de två journalistinstitut. Jag ingår därvid först på frågan om medelsbehovet till avlöningar till rektorer, lärare och övrig personal.

Rektoraten vid ifrågavarande institut har av kommittén föreslagits bli utformade som deltidsbefattningar med arvode om 12 000 kr. per år. Någon undervisningsskyldighet har inte föreslagits ingå i rektors uppgifter. Kommittén anser, att till rektorer om möjligt bör utses personer med docentkompetens, företrädesvis akademiska lärare i ämnen av stor betydelse för utbildningen. Enligt kommitténs förslag skall en huvudlärare i lönegrad Ae 26 fungera som kursledare med 150 timmars undervisningsskyldighet, medan timarvoderade lärare skall meddela sammanlagt över 1 000 timmars undervisning. Timlärarna skulle, om kommitténs förslag följes, få ombesörja mer än 80 % av undervisningen.

Från organisatorisk synpunkt finner jag det föreslagna systemet inte helt tillfredsställande. Vid journalistinstitut skall meddelas såväl teoretisk som praktiskt inriktad undervisning. För att en fast organisation skall kunna åstadkommas, anser jag det nödvändigt, att två heltidstjänster inrättas vid varje institut.

Innehavaren av den ena tjänsten bör vara huvudlärare i teoretiska ämnen och tillika fungera som rektor, medan den andre bör ha huvudansvaret för den praktiskt inriktade utbildningen. Det undervisningsbehov, som ej kommer att kunna täckas genom dessa lärare, bör tillgodoses genom timarvoderade lärare. Med hänsyn till innehållet i den utbildning, som skall meddelas vid instituten, är det önskvärt, att specialister inom olika områden i viss utsträckning skall kunna knytas till instituten. Jag har funnit, att vid den av mig förordade organisationen tillräckligt utrymme härför kommer att föreligga.

Den av kommittén eftersträfvade anknytningen till universiteten torde kunna vinnas genom att exempelvis — såsom berörts i det föregående — universitetet på studieorten erhåller representation i institutets styrelse. Vidare bör rektor vid journalistinstitut, såsom kommittén föreslagit, äga rätt att närvara och yttra sig i fakultet och undervisningsnämnd, när frågor som berör utbildningen av journalister behandlas.

I anslutning till vad jag här anfört föreslår jag, att vid vart och ett av journalistinstituten inrättas en tjänst som rektor, tillika huvudlärare i teoretiska ämnen. Undervisningsskyldigheten bör bestämmas till 175 timmar. Jag förordar, att rektorstjänsterna placeras i lönegrad Bp 1. Till vederbörande tjänstinnehavare bör därjämte utgå särskild avlöningsförstärkning av 1 380 kr. för år. Tjänsterna bör efter förslag av vederbörande styrelse tillsättas av Kungl. Maj:t. För behörighet till rektorstjänst vid journalistinstitut bör uppställas krav på avlagt godkänt disputationssprov. Dispens från detta krav bör kunna meddelas av Kungl. Maj:t efter prövning i varje särskilt fall.

Vid ifrågakvarande institut bör vidare finnas en huvudlärare, som äger väl vitsordad journalistisk erfarenhet. Jag föreslår därför, att vid vart och ett av instituten inrättas en tjänst som lektor i praktiska ämnen med placering i lönegrad Ae 24. Dessa tjänster bör tillsättas i samma ordning som rektorstjänsterna. Arbetsuppgifterna för lektorerna bör omfatta — förutom undervisning — bl. a. praktikförmedling, anordnande av studiebesök och föreståndarskap för kurstidning. Det bör ankomma på vederbörande instituts styrelse att besluta i fråga om tjänstgöringsskyldighetens fördelning på undervisning och övriga arbetsuppgifter.

Resterande undervisning — uppskattningsvis omkring 700 timmar vid vardera av instituten — i såväl teoretiska som praktiska ämnen bör, såsom jag tidigare nämnt, meddelas av timarvoderade lärare av olika slag. För sådan undervisning beräknar jag medel med sammanlagt 52 500 kr. för vardera institutet.

Med hänsyn till att det här gäller en delvis helt ny utbildningsform synes det mig angeläget, att under institutens uppbyggnadsperiod möjlighet föreligger att, såvitt gäller lärarorganisationen, övergångsvis vidtaga särskilda anordningar. Det bör därför ankomma på Kungl. Maj:t, att — om så visar sig erforderligt — efter förslag av vederbörande instituts styrelse medgiva avvikelser från den av mig förut förordade lärarorganisationen, allt inom ramen för de medel, som kan komma att anvisas för ändamålet.

Kontorsgöromålen vid journalistinstitutet torde få en betydande omfattning och delvis bli av kvalificerad natur. Med hänsyn härtill beräknar jag för varje institut medel till dels en kontorist i lönegrad Ae 9, dels ett kanslibitråde i lönegrad Ae 7. Kontoristen bör ombesörja bl. a. sekreterarbete och viss bokföring, medan kanslibiträdet bör biträda vid bl. a. biblioteksarbetet. För vissa arvoden, extra personal, övertidsersättningar m. m. beräknar jag medel om sammanlagt 14 000 kr. vid respektive institut. Vederbörande instituts styrelse torde böra överväga om den kamerala verksamheten helt eller delvis kan samordnas med förslagsvis respektive universitet. Det bör ankomma på Kungl. Maj:t att inom ramen för de medel, som kan komma att anvisas, besluta bl. a. härom.

Vid bifall till vad jag förordat bör på personalförteckning under dels ett förslagsanslag, benämnt Journalistinstitutet i Stockholm: Avlöningar, dels ett förslagsanslag, benämnt Journalistinstitutet i Göteborg: Avlöningar, uppföras följande tjänster, nämligen en som rektor i Bp 1 och en som lektor i Ae 24.

För nästa budgetår beräknar jag hela avlöningsanslaget för journalistinstitutet i Stockholm till 168 000 kr. samt hela avlöningsanslaget för journalistinstitutet i Göteborg till 166 000 kr. De båda anslagen bör fördelas på olika poster i enlighet med avlöningsstaterna i efterföljande hemställan.

För bestridande av institutens utgifter för *o m k o s t n a d e r* bör för nästa budgetår anvisas dels ett förslagsanslag, benämnt Journalistinstitutet i Stockholm: Omkostnader, dels ett förslagsanslag, benämnt Journalistinstitutet i Göteborg: Omkostnader. Under dessa anslag bör upptagas poster till löpande utgifter av olika slag, inklusive utgifter för materiel, samt till vissa engångskostnader för anskaffning av möbler, kontorsinventarier, kontorsmaskiner m. m. Kommitténs beräkning av det totala medelsbehovet för stockholmsinstitutet har ej givit mig anledning till erinran. Då jag i det föregående föreslagit, att göteborgsinstitutet ges samma utbildningskapacitet som jag förordat för stockholmsinstitutet, anser jag mig böra beräkna lika stora belopp under båda omkostnadsanslagen. Vart och ett av ifrågavarande anslag torde sålunda för nästa budgetår böra uppföras med 64 000 kr., varav 35 000 kr. som engångsanvisning. Vid bifall till här framlagda förslag ankommer det på Kungl. Maj:t att fastställa omkostnadsstater för instituten.

De merkostnader som universiteten åsamkas genom anordnande av alternativa studiekurser m. m. i samband med den högre journalistutbildningen torde som kommittén förutsatt i allt väsentligt kunna bestridas genom tillämpning av gällande bestämmelser rörande tilldelning av lärarkrafter m. m. i ämnen inom filosofisk fakultet.

Den av kommittén föreslagna särskilda förstärkningen av universitetskanslersämbetets resurser anser jag mig inte kunna tillstyrka, enär arbetsbelastningen vid ämbetet endast i obetydlig utsträckning synes komma att öka med anledning av tillkomsten av en högre journalistutbildning.

I fråga om det studiesociala stödet till studerande vid journalistinstitutet anser jag — med hänsyn till det pågående arbetet inom studiesociala utredningen —

icke beredd att nu föreslå någon slutlig lösning. Tills vidare bör de studerande vid studentlinje erhålla studiesocialt stöd — stipendier och lån — enligt allmänna studiehjälpsreglementet på samma sätt som hittills varit fallet vid Journalistinstitutet i Stockholm. Studerande vid institutens akademikerlinje bör komma i åtnjutande av samma låneförmåner som studerande vid universiteten.

Vid bifall till vad jag i det föregående förordat torde det få ankomma på Kungl. Maj:t att vidtaga de åtgärder som erfordras, för att den föreslagna verksamheten skall kunna starta fr. o. m. läsåret 1962/63. Bl. a. bör uppdragas åt byggnadsstyrelsen att fullfölja vissa numera preliminärt träffade överenskommelser om lokaler för de föreslagna journalistinstituterna i Stockholm och Göteborg.

IV. Hemställan

Under återopande av vad jag anfört och förordat i det föregående hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

I. a) godkänna de av mig förordade riktlinjerna för anordnande av dels högre journalistutbildning, dels journalistutbildning för personer med studentexamen eller motsvarande;

b) besluta, att i Stockholm skall den 1 juli 1962 inrättas en statlig läroanstalt för journalistutbildning, benämnd journalistinstitutet i Stockholm;

c) besluta, att i Göteborg skall den 1 juli 1962 inrättas en statlig läroanstalt för journalistutbildning, benämnd journalistinstitutet i Göteborg;

II. a) bemyndiga Kungl. Maj:t att i överensstämmelse med vad jag föreslagit i det föregående fastställa personalförteckning för journalistinstitutet i Stockholm, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1962/63;

b) godkänna följande avlöningsstat för journalistinstitutet i Stockholm, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1962/63:

A v l ö n i n g s s t a t

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, <i>förslagsvis</i> ..	33 000
2. Avlöningar till icke-ordinarie personal:	
a. Avlöningar till vissa lärare m. m., <i>förslagsvis</i> ..	76 000
b. Avlöningar till annan icke-ordinarie personal ..	34 500
3. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>	23 100
4. Kompensation för höjda folkpensionsavgifter, <i>förslagsvis</i>	1 400
	<hr/>
	Summa kr. 168 000

Kungl. Maj:ts proposition nr 59 år 1962

c) till *Journalistinstitutet i Stockholm: Avlöningar* för budgetåret 1962/63 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 168 000 kr.;

d) till *Journalistinstitutet i Stockholm: Omkostnader* för budgetåret 1962/63 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 64 000 kr.;

III. a) bemyndiga Kungl. Maj:t att i överensstämmelse med vad jag föreslagit i det föregående fastställa personalförteckning för journalistinstitutet i Göteborg, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1962/63;

b) godkänna följande avlöningsstat för journalistinstitutet i Göteborg, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1962/63:

A v l ö n i n g s s t a t

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, <i>förslagsvis</i> ..	33 000
2. Avlöningar till icke-ordinarie personal:	
a. Avlöningar till vissa lärare m. m., <i>förslagsvis</i> ..	75 000
b. Avlöningar till annan icke-ordinarie personal ..	33 500
3. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>	23 100
4. Kompensation för höjda folkpensionsavgifter, <i>förslagsvis</i>	1 400
	Summa kr. 166 000

c) till *Journalistinstitutet i Göteborg: Avlöningar* för budgetåret 1962/63 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 166 000 kr.;

d) till *Journalistinstitutet i Göteborg: Omkostnader* för budgetåret 1962/63 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 64 000 kr.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Inga Bäcklin

I N N E H Å L L

	Sid.
I. Inledning	2
II. Riktlinjer och förslag m. m. rörande differentierad humanistutbildning	3
Bakgrunden till kommitténs förslag	3
Kommitténs förslag	5
Yttranden	6
Departementschefen	9
III. Journalistutbildning	17
Kommitténs utredning och förslag	17
Yttranden	31
Departementschefen	34
IV. Hemställan	41
